

Arkivnummer: _____

LUNDS UNIVERSITET

Ekonomihögskolan
Företagsekonomiska Institutionen

FEKP90
Företagsekonomi -
Examensarbete på Civilekonomprogrammet

VT 2011

Fortsatt drift

*En studie av påverkande faktorer samt
självuppfyllande profetia*

Författare:

Tove Unosson Kortelainen

Anders Mattsson

Handledare:

Kristina Artsberg

Förord

Vi vill tacka de banker och företag som ställt upp med sin tid, engagemang och kunskaper vilket varit ett stort bidrag till vårt examensarbete. Ett stort tack vill vi också ge till Johan Alm på UC som gjort det möjligt för oss att genomföra vår kvantitativa undersökning.

Stort tack till vår handledare Kristina Artsberg för hennes råd och synpunkter under arbetets gång. Vi vill även rikta ett tack till våra opponenter för värdefulla tips och idéer samt Pierre Carbonnier för vägledning inom statistisk analys.

Till sist vill vi tacka varandra för ett gott samarbete.

Lund 2011-05-13

Tove Kortelainen

Anders Mattsson

Sammanfattning

- Examensarbetets titel:** Fortsatt drift – en studie av påverkande faktorer samt självuppfyllande profetia
- Seminariedatum:** 2011-05-20
- Ämne/kurs:** FEKP90, magisteruppsats i företagsekonomi med fördjupning inom redovisning, 30 högskolepoäng.
- Författare:** Tove Kortelainen och Anders Mattsson
- Handledare:** Kristina Artsberg
- Nyckelord:** Fortsatt drift, revisionsberättelse, externa faktorer, konjunkturcykel, självuppfyllande profetia
- Syfte:** Syftet med denna uppsats är att kasta ett ljus över de svårigheter som föreligger kring ämnet fortsatt drift. Vi vill bidra med en klargörelse av huruvida det finns omständigheter som påverkar revisorn i dennes bedömning angående den fortsatta driften och vilka effekter ett utlåtande kan ge.
- Metod:** Vi har genomfört en kvantitativ statistisk undersökning vilken vi kompletterar med kvalitativa intervjuer.
- Teoretiskt perspektiv:** Uppsatsens teoretiska perspektiv presenteras med hjälp av gällande standarder angående fortsatt drift samt relevant forskning och teorier.
- Empiri:** Underlaget till den empiriska undersökningen har erhållits från UC och består av en databas över företag som inlett konkurs under 2007 respektive 2009. Intervjuer med banker och leverantörer har genomförts för att undersöka huruvida den självuppfyllande profetian existerar.
- Slutsatser:** Vi finner att en fortsatt driftnämning har betydelse för kreditgivare, däremot är även en oren revisionsberättelse utan en fortsatt driftnämning samt en svår ekonomisk situation två mycket försvårande omständigheter. Leverantörer verkar anse att oproblematiske kreditupplysningar och personliga relationer är viktigare. Vidare finner vi inte några bevis för att revisorer påverkas av externa faktorer när de beslutat om att anmärka på den fortsatta driften. Till sist fann vi inte några bevis för att andelen fortsatt driftutlåtanden ökar i lågkonjunktur jämfört med i en högkonjunktur.

Summary

- Title:** Going Concern Opinion – a study of influencing factors and the self-fulfilling prophecy
- Seminar date:** 2011-05-20
- Course:** FEKP90, master thesis in business administration, 30 ECTS
- Authors:** Tove Kortelainen and Anders Mattsson
- Advisor:** Kristina Artsberg
- Keywords:** Going concern opinion, audit report, external factors, business cycle, self-fulfilling prophecy
- Purpose:** The purpose of this paper is to shed a light on the difficulties that exist on the subject of the going concern opinion. We want to provide a recital of whether there are issues that affect the auditor's consideration regarding the going concern opinion and what consequences a statement can give.
- Methodology:** We have conducted a quantitative survey which we complement with a number of qualitative interviews.
- Theoretical perspectives:** The theoretical aspect of the paper is presented by using current standards regarding going concern and relevant research and existing theories.
- Empirical foundation:** The basis for the empirical study was obtained from UC and consists of a database of companies that initiated bankruptcy in 2007 and 2009. Interviews with creditors and suppliers have been conducted to examine whether the self fulfilling prophecy exists or not.
- Conclusions:** We find that a going concern opinion is of importance to creditors, however, a qualified audit report without a going concern opinion, and a difficult economic situation are also two aggravating circumstances. Suppliers seem to think that problematic credit records and personal relationships are more important. Furthermore, we find no evidence that auditors are affected by external factors when deciding whether to make a going concern opinion. Finally, we found no evidence that the proportion of going concern statements increases during weak economic climate.

Förkortningar och begreppsförklaring

ABL	Aktiebolagslagen
Big 4	De fyra största revisionsbolagen i världen: Deloitte, Ernst & Young, KPMG och PWC
Big 5	Big 4 inklusive Arthur Andersen kallades för Big 5 fram till 2002 då Arthur Andersen gick i konkurs.
Far/FAR SRS	Far och SRS (Svenska Revisorssamfundet) gick samman 2006 och hette fram till mars 2010 FAR SRS. FAR SRS namnges numera Far och är branschorganisationen för revisorer och rådgivare.
ISA	International Standards on Auditing och utfärdas av IFAC
IFAC	International Federation of Accountants
RR	Redovisningsrådets rekommendationer
RS	Revisionsstandard i Sverige innehåller regler som ska användas vid revision av ett företags årsredovisning, bokföring och företagsledningens förvaltning.
RS 570	Vägledning för revisorn i dennes arbete att bedöma ett företags fortsatta drift. Behandlar vilka åtgärder revisorn ska vidta då det finns betydande tvivel eller väsentliga osäkerhetsfaktorer angående företags möjligheter att fortsätta sin verksamhet under de kommande 12 månaderna.
UK GAAP	Generally Accepted Accounting Practice in the United Kingdom
ÅRL	Årsredovisningslagen

Innehållsförteckning

FÖRORD	1
SAMMANFATTNING.....	2
SUMMARY	3
FÖRKORTNINGAR OCH BEGREPPSFÖRKLARING	4
1. INTRODUKTION.....	9
1.1 BAKGRUND	9
1.2 PROBLEMDISKUSSION	10
1.3 PROBLEMFORMULERING	13
1.4 SYFTE	13
1.5 AVGRÄNSNING.....	13
1.6 UPPSATSENS DISPOSITION	15
2. METOD.....	16
2.1 ANSATS OCH METODVAL	16
2.2 LITTERATURSÖKNING	17
2.3 KVANTITATIV UNDERSÖKNING	18
2.3.1 Undersökningsdesign	18
2.3.2 Variabler	18
2.3.3 Undersökningens reliabilitet och validitet	19
2.3.4 Urvalsproblematik.....	20
2.3.4.1 Statistiskt urval.....	20
2.3.5 Genomförande.....	22
2.3.6 Bortfall	23
2.4 INTERVJUER MED INTRESSETER	24
2.4.1 Urval av intressenter	24
2.4.2 Genomförande.....	25
3. INSTITUTIONALIA	26
3.1 REGELVERK	26
3.1.1 Revisionsstandard i Sverige	26
3.1.2 Revisionsstandard 570 – Fortsatt drift	26
3.2 GOD SED	29
3.2.1 God revisorssed.....	29
3.2.2 God revisions sed.....	30
3.3 REVISIONSPROCESSEN	30
3.3.1 Planering	30
3.3.2 Genomförande.....	31
3.3.3 Rapportering	31
3.3.4 Dokumentation.....	31
3.4 REVISIONSBERÄTTELSEN	32
4. TEORI.....	33

4.4 FORTSATT DRIFT	33
4.4.1 Definition	33
4.4.2 Historia om fortlevnadsprincipen	34
4.4.3 Bakgrund till fortsatt driftproblematiken	35
4.4.4 Revisorns beslutsprocess	36
4.4.5 Självuppfyllande profetia och kostnader	38
4.4.6 Marknadens nytta av fortsatt driftutlåtande	41
4.4.7 Externa faktorer	42
4.4.8 Övrig problematik kring fortsatt driftutlåtanden.....	43
4.5 REVISORNS KOMPETENS	44
4.6 REVISORNS OBEROENDE	45
4.7 INTRESSENTMODELLEN/AGENTTEORIN.....	46
4.7.1 Förväntningsgapet.....	47
4.7.2 Diskussion angående revisionsberättelsens betydelse för intressenter	48
5. ANALYS AV UNDERSÖKNINGEN	51
5.1 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ANALYS.....	51
5.1 SAMBAND FORTSATT DRIFT OCH BRANSCH	51
5.1.1 Bransch 2007	51
5.2.2 Bransch 2009	52
5.2 SAMBAND FORTSATT DRIFT OCH REVISIONSBYRÅNS STORLEK.....	53
5.2.1 Revisionsbyråns storlek 2007	53
5.2.2 Revisionsbyråns storlek 2009	54
5.2.3 Jämförelse revisionsbyråns storlek 2007 och 2009	55
5.3 SAMBAND FORTSATT DRIFT OCH KLIENTFÖRETAGETS STORLEK	55
5.3.1 Klientföretagets storlek 2007	55
5.3.2 Klientföretagets storlek 2009.....	56
5.4 KONJUNKTURENS PÅVERKAN PÅ FORTSATT DRIFTUTLÅTANDEN	57
6. PRESENTATION AV INTERVJUER.....	59
6.1 BANKINTERVJUER.....	59
6.1.1 Presentation av banker	59
6.1.1.1 Nordea.....	59
6.1.1.2 SEB.....	59
6.1.1.3 Sparbanken Öresund.....	59
6.1.2 Presentation av intervjuer	59
6.1.2.1 Vad är viktigast när ni tar er an en ny kund?	59
6.1.2.2 Hur påverkar ett fortsatt driftutlåtande?	60
6.1.2.3 Finns det övriga faktorer som påverkar?.....	61
6.2 LEVERANTÖRSINTERVJUER.....	62
6.2.1 Presentation av företagen	63
6.2.1.1 Epecon AB.....	63
6.1.2.2 Haglöfs Scandinavia AB.....	63
6.2.1.3 Hugo Tillquist AB.....	63

6.2.1.4 Matkompaniet AB.....	63
6.2.1.5 Servera R&S AB.....	64
6.1.2.6 Skånemejerier ekonomisk förening	64
6.2.2 Presentation av intervjuer	64
6.2.2.1 Gör ni någon bakgrundskoll på nya och befintliga kunder?	64
6.2.2.2 Revisionsberättelsen versus finansiella rapporter	65
6.2.2.3 Hur ser ni på ett fortsatt driftutlåtande?.....	65
6.2.2.4 Påverkar ett fortsatt driftutlåtande er vilja att leverera till en kund?	66
6.2.2.5 Finns det övriga faktorer som påverkar?.....	66
7. ANALYS OCH SLUTSATS.....	68
7.1 ANALYS OCH SLUTSATS AV INTERVJUER.....	68
7.1.1 Banker	68
7.1.2 Leverantörer	69
7.1.3 Existerar den självuppfyllande profetian?	69
7.2 SLUTSATS AV UNDERSÖKNING	70
7.2.1 Externa faktorer	70
7.2.1.1 Bransch.....	70
7.2.1.2 Storlek på revisionsbyrå.....	70
7.2.1.3 Storlek på klientföretag	71
7.2.1.4 Hur påverkas revisorn av externa faktorer?	72
7.2.2 Konjunkturen	72
7.3 SLUTDISKUSSION	73
7.4 FRAMTIDA FORSKNING	73
8. REFERENSLISTA.....	74
9. APPENDIX	79
9.1 BILAGA 1: FRÅGOR TILL BANKER	79
9.2 BILAGA 2: FRÅGOR TILL LEVERANTÖRER	79

Tabellförteckning

Tabell 1. Kodifiering av variabler.....	19
Tabell 2. Typ I och typ II fel.....	41
Tabell 3. Antal fortsattdriftenmärkningar indelat per bransch, 2007	51
Tabell 4. Antal fortsattdriftenmärkningar indelat per bransch, 2007	52
Tabell 5. Antal fortsattdriftenmärkningar indelat per bransch, 2009	52
Tabell 6. Antal fortsattdriftenmärkningar indelat per bransch, 2009	53
Tabell 7. Antal fortsatt driftnmärkningar beroende på revisionsbyråns storlek, 2007	54
Tabell 8. Antal fortsatt driftnmärkningar beroende på revisionsbyråns storlek, 2009	54
Tabell 9. Jämförelse fortsatt driftnmärkningar beroende på revisionsbyråns storlek, 2007 och 2009	55
Tabell 10. Antal fortsatt driftnmärkningar beroende på klientföretagets storlek, 2007	55
Tabell 11. Antal fortsatt driftnmärkningar beroende på klientföretagets storlek, 2007	56
Tabell 12. Antal fortsatt driftnmärkningar beroende på klientföretagets storlek, 2009	56
Tabell 13. Antal fortsatt driftnmärkningar beroende på klientföretagets storlek, 2009	57
Tabell 14. Jämförelse fortsatt driftnmärkningar för 2007 och 2009	57
Tabell 15. Jämförelse antal fortsatt driftnmärkningar för 2007 och 2009	58

1. Introduktion

I första kapitlet presenterar vi bakgrunden till vårt ämnesområde. Denna presentation leder fram till en problemdiskussion där vi även redogör för vårt bidrag med uppsatsen. Problemdiskussionen utmynnar i en problemformulering och syfte. Vidare beskriver vi de avgränsningar vi valt att göra samt avslutar med en presentation av uppsatsens disposition.

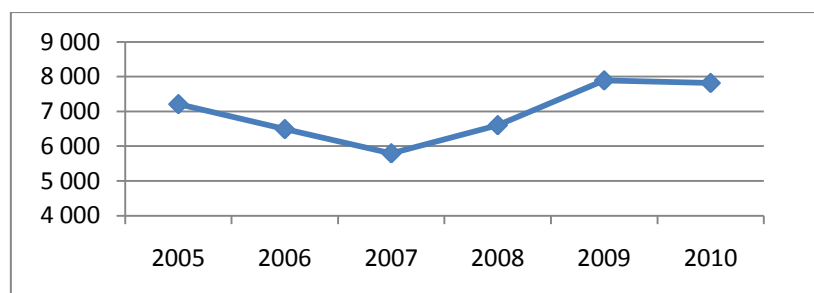
1.1 Bakgrund

I slutet av 1990-talet var många s åsikt att en ny, mer flexibel ekonomi uppstått vilket skulle eliminera konjunkturcykeln och leda till att de cykliska svängningarna skulle upphöra (Schön, 2006). Detta blev motbevisat år 2000 när den största konjunktursvängningen i modern tid inträffade (Schön). Under 2008 övergick både världsekonomin och den svenska ekonomin från rådande högkonjunktur till lågkonjunktur och vi fick uppleva en ny finanskris.

Rainer (2008), menar att den nuvarande finanskrisen bland annat beror på att banker och andra finansiärer tagit för stora kreditrisker. Det finns många liknelser mellan rådande finanskris och krisen som uppkom på 1990-talet. Revisorer blev kritiserade av långivarna som förlitat sig på information i årsredovisningar som blivit granskade och undertecknade av en revisor. Larsson (2008) menar liksom Rainer, att den bakomliggande orsaken till finanskrisen är att utlåningen ökat runt om i världen det senaste årtiondet.

När Lehman Brothers, en amerikansk investmentbank, gick i konkurs i september 2008 blev banker världen över mer återhållsamma med att låna ut kapital (Larsson, 2009). Larsson menar att detta minskade företagens investeringar samt att de tvingades dra ned på sina kostnader vilket innebar att många anställda förlorade sina jobb. Många regeringar runt om i världen har ansträngt sig för att hjälpa sina företag, både för att rädda jobb och för att behålla tilltron för det finansiella systemet. Finanskrisens påverkan på företagen kan man utläsa ur konkursstatistiken för åren 2005 till 2010:

Figur 1. Antal konkurser 2005 – 2010

Källa: Tillväxtanalys, 2010 (Egen bearbetning)

Under 2007 uppgick antalet konkurser i Sverige till 5791 stycken, vilket var rekordlångt. För att hitta liknande siffror får man gå tillbaka ändå till 1982, då antalet konkurser uppgick till 4693 stycken. Under 2008 och 2009, ökade antalet konkurser med ungefär 1000 stycken per år jämfört med 2007. År 2010 låg antalet konkurser på en likartad nivå som 2009, vilket man kan utläsa ur figur 1.

Bäckström och Forsell (2008) menar att finanskrisen påverkat banker och finansiella institut i stor utsträckning, men att en finanskris även påverkar företag i olika hänseenden. Finansiering av verksamheten kan bli svårare och mer kostsam samt att det kan finnas ett behov av nedskrivning av tillgångar. Bäckström och Forsell menar även att fortlevnadsprincipen har fått ett ökat fokus i kristider då minskad tillgång till likvida medel gör att även mycket solventa företag riskerar att inleda konkurs. Revisorn står inför en stor utmaning att granska ett företag i kris. Svårigheter vid värdering av tillgångar leder till en större risk för felaktigheter i redovisningen. Företagsledningen kan känna sig frestad att måla upp en alltför bra bild av företagets ställning. Anser revisorn att det finns en risk för att företaget inte kommer att överleva kommande tolv månader, är revisorn skyldig att utfärda en fortsatt driftnämning i revisionsberättelsen (FAR, 2005).

1.2 Problemdiskussion

Företagsledningen är skyldig att bedöma möjligheterna för företagets fortlevnad. En revisor ska i sin revision bedöma om ledningens antagande om den fortsatta driften är korrekt. Revisorn ska även överväga hur olika framtida osäkerhetsfaktorer kan påverka den fortsatta verksamheten och huruvida dessa faktorer är väsentliga eller ej (FAR, 2010). En sådan osäkerhetsfaktor skulle i vår mening kunna vara det allmänna ekonomiska klimatet. En rådande finanskris borde generera fler anmärkningar angående företags fortsatta drift, då företag som befinner sig i en osäker ekonomisk situation har större risk att gå i konkurs i en lågkonjunktur än i en högkonjunktur. Detta beror till stor del på svårigheter att få tillgång till kapital samt högre kostnader för krediter (Bäckström & Forsell, 2008) men kan även bero på andra faktorer, så som en minskad omsättning.

En del av revisorns arbete innebär att förbereda intressenter på eventuella problem med företagets verksamhet. Att felaktigt lämna en ren revisionsberättelse kan få stora konsekvenser, inte bara för intressenterna utan även för revisorn. O'Reilly (2010) menar att revisorn riskerar en rättslig tvist och försämrat rykte vid en felaktig revisionsberättelse.

I Balans (2010) diskuterar Olsson, auktoriserad revisor, i artikeln ”Noteringar: kärvt klimat” att revisorn vanligtvis inte behöver fundera speciellt länge över den fortsatta driften, men när världen omkring oss är instabil krävs en djupare granskning, även i de fall där svaret normalt sett är självklart. År 2007 genomfördes en undersökning av Nogler (2008) som indikerade att antalet utlåtanden angående den fortsatta driften ökade i början på 2000-talet, både till följd av Enronskandalen och på grund av andra stora företag som gick i konkurs under denna period. Detta kan tyda på att revisorer blir mer noggranna i sina bedömningar och känner mer press att åstadkomma korrekta beslut när det uppstår ekonomiska kriser.

När företag inleder en konkurs utan att ha fått en anmärkning angående den fortsatta driften i föregående års revisionsberättelse, leder detta ofta till att revisorns kompetens kritiserar (Carey, Geiger & O’Connell, 2008). Undersökningar har genomförts som tyder på att revisorer saknar den rätta kunskapen om insolvens och hur man bedömer ett företags framtida fortsatta verksamhet (Arnold, Collier, Leech & Sutton, 2001). Revisorns oberoende spelar även en stor roll och studier försöker utreda i vilken utsträckning revisorn påverkas av externa faktorer när bedömning ska göras angående den fortsatta driften (Tucker, Matsumura & Subramanyam, 2003). De externa faktorerna kan exempelvis vara klientens storlek, påtryckningar från klienten eller rädsla att förlora viktiga klienter. Om revisorn påverkas av externa faktorer, har revisorns utlåtande inte den tillförlitlighet den borde.

Det har genomförts undersökningar (Hunt & Lulseged, 2007; Reynolds & Francis, 2000) beträffande huruvida revisionsbyråns och klientens storlek påverkar utfärdandet av ett fortsatt driftutlåtande eller ej. Reynolds och Francis menar att kunder hos mindre revisionsbyråer allt som oftast är mindre företag med sämre ekonomi, vilket ökar risken för konkurs. Vad Reynolds och Francis kommer fram till, är att både mindre och större revisionsbyråer behandlar sina större klienter striktare i den mening att dessa, relativt sett, får flera utlåtanden än mindre klienter. Detta kan ses som motstridigt till vad vi nämnde i förra stycket angående viktiga klienter. Revisorn bör vara mer benägen att tillfredsställa en stor kund än att göra ett utlåtande som dessutom kan visa sig vara felaktigt. Vi vill, genom vår undersökning, försöka svara på huruvida revisionsbyråns och klientens storlek påverkar utfallet i revisionsberättelsen.

Olsson menar i artikeln ”Noteringar: kärvt klimat” (2010) att många företag är rädda för

att en anmärkning angående den fortsatta driften kan leda till negativa konsekvenser. Ett exempel på detta är att kreditgivare blir mindre benägna att lämna krediter till ett företag som fått en anmärkning. Olsson anser att inte endast ett utlåtande i revisionsberättelsen skulle vara det avgörande utan även att förvaltningsberättelsen har stor betydelse. Utöver kreditgivarna påverkas även kunder, leverantörer och anställda av att ett företag har problem med den framtida verksamheten. En anmärkning angående den fortsatta driften kan bidra till mer ansträngda relationer mellan företaget och dess intressenter, vilket i sin tur ökar risken för konkurs, den så kallade självuppfyllande profetian. Inom revisionsforskningen har man försökt klargöra huruvida det finns en självuppfyllande profetia, utan övertygande resultat. Några undersökningar menar att den självuppfyllande profetian existerar (Dopuch, Holthausen & Leftwich, 1986; Tucker et al., 2003) medan andra anser att det inte finns något samband mellan en anmärkning angående den fortsatta driften och en konkurs (Carey et al., 2008). Vi vill frambringa lite klarhet kring den problematik som finns angående fortsatt drift och den självuppfyllande profetian med hjälp av egna undersökningar och genom att presentera teorier och redan genomförda studier.

I denna uppsats vill vi undersöka huruvida en lågkonjunktur påverkar antalet anmärkningar angående den fortsatta driften. Vi vill även få en inblick i huruvida externa faktorer så som klientens storlek, revisionsbyråns storlek och vilken bransch företaget befinner sig i påverkar revisorns beslut angående den fortsatta driften. Vi anser att det är intressant att undersöka om, och i sådana fall hur, intressenterna påverkas av en fortsatt driftanmärkning. Som tidigare nämnts har studier genomförts angående den självuppfyllande profetian och hur externa faktorer påverkar revisorn i andra länder, främst USA och Australien. Vi skulle vilja komplettera dessa studier med undersökningar genomförda i Sverige. Studier beträffande sambandet mellan konkurs och anmärkning på den fortsatta driften har även genomförts, både utomlands och i Sverige. Något som inte undersökts närmare är om konjunkturen påverkar revisorn i dennes beslut att anmärka på den fortsatta driften. Vår utgångspunkt inledningsvis är att revisorn är mer försiktig att lämna en ren revisionsberättelse i kristider och vi vill i uppsatsen utreda om detta antagande är riktigt.

1.3 Problemformulering

- Påverkar konjunkturen antalet anmärkningar angående fortsatt drift?
- Hur påverkas revisorn av externa faktorer?
- Existerar den självuppfyllande profetian? Hur påverkas intressenter av en fortsatt driftanmärkning i revisionsberättelsen?

1.4 Syfte

Syftet med denna uppsats är att kasta ljus över de svårigheter som föreligger kring ämnet fortsatt drift. Vi vill bidra med en klargörelse av huruvida det finns omständigheter som påverkar revisorn i dennes bedömning angående den fortsatta driften och vilka effekter ett utlåtande kan ge.

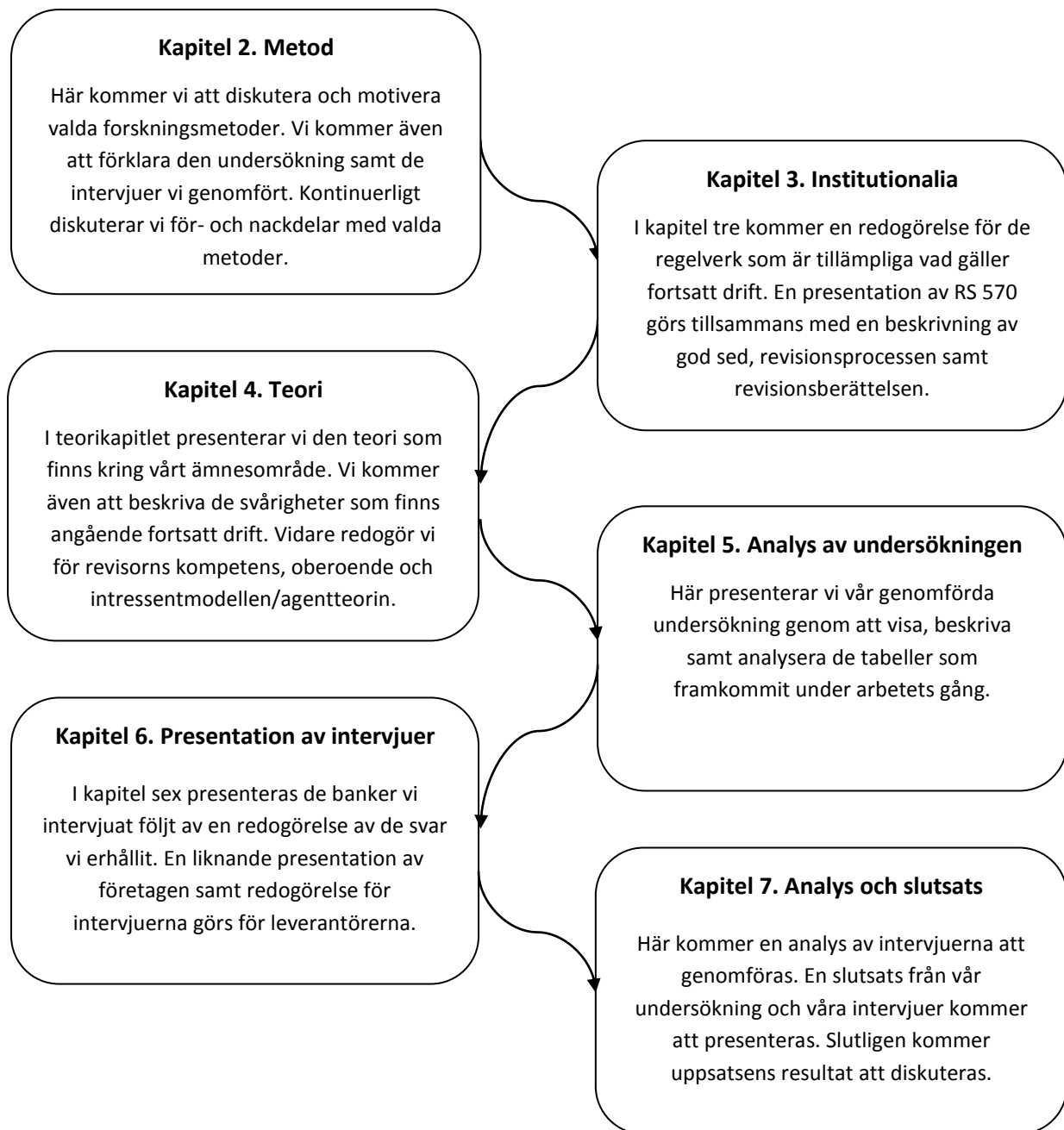
1.5 Avgränsning

Vi har valt att avgränsa vår uppsats till att främst behandla den fortsatta drift problematik som finns i Sverige. Vidare ansåg vi att det var intressant att studera revisorns beslut angående en anmärkning och vilka effekter detta kan ge. Vi har inte gått närmare in på den problematik företagsledningen kan stå inför och inte heller hur redovisningen påverkas vid fortlevnadsproblem. I undersökningen har vi avgränsat oss till aktiebolag på grund av det krav som funnits på aktiebolag att ha minst en auktoriserad eller godkänd revisor. Detta krävs normalt inte hos enskild firma, handelsbolag och kommanditbolag (Bolagsverket, n.d.). Då vi ska undersöka revisionsberättelser är det ett måste att företaget har en årsredovisning och revisor. Vi har valt att undersöka två år som ligger relativt nära varandra i tid då det är av stor vikt för trovärdigheten på vår undersökning att det är samma regelverk för de båda åren. RS 570 som är det regelverk rörande fortsatt drift vilken revisorn ska använda sig av när denne bedömer ett företags fortsatta verksamhet, är tillämplig under båda dessa år. År 2007 valdes på grund av att perioden förknippas med en hög tillväxt och stark konjunktur samtidigt som år 2009 förknippas med lågkonjunktur och finanskris (Aktiespararna, 2009). Vi har avgränsat oss till att undersöka företag som gått i konkurs på grund av att det främst är i dessa fall som revisorn bör ha anmärkt på den fortsatta driften.

En tanke om att intervjua revisorer fanns inledningsvis. Under arbetets gång insåg vi däremot problematiken i detta. Det finns en uppenbar risk för att revisorerna inte vill

kritisera sig själv eller sin egen yrkeskår. Därför valde vi att inrikta oss på intressenter och deras syn på fortsatt drift. Vi har avgränsat oss till två intressentgrupper, då det på grund av tidsbrist inte fanns möjlighet att undersöka fler. De två intressenter vi inriktat oss på är banker och leverantörer. Bankerna har vi valt på grund av att de är en den största källan till kapital för svenska företag. De är därmed en viktig intressent samtidigt som de i stor utsträckning använder årsredovisningen för att utvärdera sin risk. Vi valde att inrikta oss på leverantörer då de drabbas direkt av en kunds konkurs genom obetalda leveranser och fakturor.

1.6 Uppsatsens disposition

2. Metod

I andra kapitlet presenterar och motiverar vi den valda forskningsmetoden samt hur vår vi gått till väga för att samla in litteratur. Vi kommer även att presentera hur vi genomfört vår undersökning, vilka variabler som använts och hur urvalet genomförts. Kapitlet avslutas med en redogörelse för urval och genomförande av våra intervjuer med intressenter.

2.1 Ansats och metodval

Vår huvudsakliga metod har varit den kvantitativa metoden. Vi har utgått från Bryman och Bells (2003/2005) definition på kvantitativ metod. Idag förekommer det flertalet teorier vilka behandlar problematiken kring fortsatt drift. Då det finns flera teorier anser vi med stöd av Bryman och Bell att en deduktiv ansats är att föredra framför en induktiv ansats. Genom att använda Bryman och Bells definition av deduktiv ansats innebär detta att uppsatsen utgår från existerande teorier. Dessa teorier ska, enligt Bryman och Bell, vara grunden till uppställda hypoteser som ämnas undersökas med hjälp av en datainsamling som ska utmynna i ett resultat där hypoteserna bekräftas eller förkastas.

Då vi valt att använda Bryman och Bells (2003/2005) definition av en kvantitativ metod och deduktiv ansats, innebär detta att arbetet med uppsatsen genomförts i flera olika faser. Som nämndes ovan existerar det flertalet teorier inom området, dessa teorier har legat till grund för frågeställningen, vilken ämnas undersökas i uppsatsen. Frågeställningen har sedan legat till grund för en statistiskundersökning där undersökningsdesign, variabler, respondenter och tillämpning av undersökningsinstrument för datainsamling ingår som olika faser. Efter undersökningen genomförts återstår, enligt Bryman och Bell bearbetning samt analys av insamlad data och dessa ska leda till ett resultat och en slutsats. Dessa faser stämmer väl överrens med de steg som Bryman och Bell anser att en deduktiv ansats innehåller. Detta innebär att det finns en tydlig koppling mellan metod och ansats i uppsatsen.

Under arbetets gång fick vi insikt i att enbart en kvantitativ undersökning inte skulle ge fullständigt svar på problematiken kring fortsatt drift. Detta ledde till att vi valde att komplettera den kvantitativa undersökningen med kvalitativa intervjuer. Enligt Bryman och Bell (2003/2005) kan kvantitativ och kvalitativ metod kombineras. Att kombinera metoderna kan, enligt Bryman och Bell, ge underlag för bättre formulerade hypoteser samtidigt som den kvalitativa metoden kan användas för att förklara förhållanden mellan olika undersökta variabler. Anledningen till att vi valde kvalitativa intervjuer framför

kvantitativa intervjuer är för att de, i vår mening, för det första ökar förståelsen för svaren och för det andra ökar möjligheten att undersöka sambanden mellan olika intervjupersoners åsikter. Vid en kvantitativ intervju skulle, enligt Bryman och Bell, en kodifiering av svaren behöva göras, vilket inte behövs vid en kvalitativ intervju. Den valda metoden ger en bättre möjlighet till tolkning av svaren på intervjufrågorna.

Ett av syftena med uppsatsen är att undersöka huruvida antalet fortsatt driftutlåtanden i bolag som inlett konkurs skiljer sig åt mellan hög- och lågkonjunktur. För att kunna uppfylla detta syfte krävs en större statistikundersökning. Denna undersökning genomförs för att kunna jämföra olika variabler under två olika tidsperioder. Som vi nämnde ovan har det under arbetets gång framkommit att vi även behöver tillämpa en kvalitativ metod för att kunna besvara vår frågeställning. Detta kommer utföras genom att två olika företagsintressenter intervjuas för att få deras syn på fortsatt driftnärings. Dessa intervjuer kommer att ge oss ett bra underlag för att kunna diskutera problematiken kring den självuppfyllande profetian.

2.2 Litteratursökning

För att kunna utforma en problemformulering gjorde vi efterforskningar angående vad som tidigare skrivits inom området fortsatt drift. Detta gjorde vi inledningsvis genom att söka information angående fortsatt drift, både i böcker och via Internet. För att hitta relevant litteratur har vi i stor utsträckning använt oss av Lunds Universitets sökmotor Libhub för att hitta artiklar. Sökord som användes var; ”going concern”, ”going concern assumption”, ”going concern problems”, ”going concern opinion”, ”going concern financial crisis” och ”going concern self fulfilling prophecy”. Dessa sökord gav oss flera användbara vetenskapliga artiklar vilka vi använt som underlag för vår uppsats. Dessa vetenskapliga artiklar hänvisar till andra källor, vilket har hjälpt oss att hitta ytterligare information.

För att få en mer praktisk synvinkel på problematiken i Sverige valde vi även att söka efter relevanta artiklar och diskussioner i fackpressen. Vi valde att använda branschtidskriften Balans för detta ändamål. De sökord vi använde oss av var; ”RS 570”, ”finanskris”, ”fortlevnadsprincipen”, ”fortsatt drift” och ”fortsatt drift problem”. Dessa sökningar gav oss relevanta artiklar och debattartiklar inom ämnet där vi kunde få en bild av hur problemet med fortsatt drift ser ut hos revisorer i Sverige.

Den information som samlades in via akademiska tidsskrifter anser vi har en hög

tillförlitlighet, däremot kan den information som används från tidsskriften Balans vara vinklad med personliga åsikter från skribenter. Detta medför att vi har varit extra försiktiga med val av artiklar från Balans.

2.3 Kvantitativ undersökning

Vi har studerat hur många av de företag som gått i konkurs år 2007 som fått en fortsatt driftnämning i sin årsredovisning för 2006. Sedan har vi jämfört detta med hur många av de företag som gått i konkurs år 2009 som fått en anmärkning i sin årsredovisning för 2008.

2.3.1 Undersökningsdesign

Enligt Bryman och Bell (2003/2005) finns det flera olika varianter av undersökningsdesign att välja mellan. Den design som passar vårt syfte bäst är tvärsnittsdesign, denna innebär att man samlar in data för flera olika fall. I vår uppsats innebär detta olika företag som inlett konkurs under olika år, anledningen till att vi behöver flera fall är för att en jämförelse mellan åren ska kunna genomföras. Denna design fungerar bäst för oss då den ska användas när man har mer än ett fall att undersöka variationer i, man samlar in informationen under ett tillfälle, man kvantifierar insamlad data och man kan studera relationer mellan variabler.

2.3.2 Variabler

Enligt Bryman och Bell (2003/2005) är begrepp det som bygger upp en teori. För att kunna använda ett begrepp i en kvantitativ undersökning måste det vara möjligt att mäta. Om ett begrepp kan mätas antar det formen av en variabel. Detta medför enligt Bryman och Bell att begreppet kan *”ge förklaringar till olika aspekter av den sociala verkligheten, och de kan stå för det som ska förklaras”* (s.89). Det finns flera anledningar till att mäta variabler, anser Bryman och Bell. Anledningarna är att skillnader i variablerna i den utvalda populationen kan framställas, mätningen ger ett verktyg för att kontrollera dessa skillnader och till sist ger en mätning *”grunden för mer exakta skattningar eller beräkningar av vilken relation som finns mellan begrepp”* (Bryman & Bell, s. 89). För att kunna mäta variablerna behöver mått fastställas för dessa, vilket vi gör genom en kodifiering av svarsalternativen för de undersökta variablerna. I tabell 1 visas den kodifieringen som användes i undersökningen.

Tabell 1. Kodifiering av variabler

	0	1	2	3	4	5	6
Bransch	Handel	Tjänster/service	Fastigheter	Tillverkning	Transport	Bygg	Övriga
Omsättning	0-500	500-2000	2000-5000	>5000			
Likvidation	Nej	Ja	Anmärkning				
Firma	Big 4	Större firmor	Lokala firmor				
Ren revisionsberättelse	Ja	Nej					
Fortsatt driftanmärkning	Ja	Nej					

Omsättningen är i tkr

Denna indelning i variabler och mått som kodifierats gör att vi efter genomförd undersökning får möjlighet att jämföra skillnader mellan variabler som är relevanta för vår undersökning.

2.3.3 Undersökningens reliabilitet och validitet

Vi anser att valda begrepp och mått ger undersökningen både reliabilitet och validitet. Enligt Bryman och Bell (2003/2005) prövas reliabiliteten genom att kontrollera stabilitet, intern reliabilitet och interbedömarreliabilitet. Stabiliteten i vår undersökning är mycket hög då vi undersöker bolag som inlett konkurs, den data som existerar för dessa förändrar sig inte under tidens gång och ger därför en stabilitet till undersökningen. Intern reliabilitet är inte aktuellt för oss att kontrollera då den används vid ”*mått med multipla indikatorer*” (Bryman & Bell, s. 94). Interbedömarreliabiliteten är den faktor som kan ha påverkat vår undersökning på ett negativt sätt. Då vi har varit två personer som genomfört undersökningen kan någon indikator ha tolkats annorlunda. Detta har vi försökt motverka med hjälp av en genomgång av variabler och mått både innan och efter undersökningens genomförande.

Validiteten i en undersökning behandlar, enligt Bryman och Bell (2003/2005), huruvida de valda indikatorerna faktiskt mäter variablerna. Vi anser att de utvalda måtten mäter variablerna och kommer ge oss möjligheten att tolka och utreda vår problematik. Enligt Bryman och Bell medför en tvärsnittsdesign att den interna validiteten vanligtvis är låg, medan den externa validiteten är hög. Risken med låg validitet är att kausala förhållanden blir svåra att upptäcka mellan två eller fler variabler (Bryman & Bell). Vi anser att riskerna

med låg intern validitet motverkas genom att vi testar olika externa faktorer som eventuellt påverkar revisorn.

2.3.4 Urvalsproblematik

Enligt Bryman och Bell (2003/2005) behöver man näst intill alltid skapa ett urval ur en population när man genomför en kvantitativ undersökning. När man skapar urvalet kan det enligt Bryman och Bell uppstå tre olika problem som kan påverka utfallet för undersökningen. Dessa problem är *”en icke slumpmässig eller icke-sannolikhetsbaserad urvalsmetod används”* (s.111), *”urvalsramen är bristfällig”* (s.111) och *”Vissa respondenter i samplet vägrar delta eller kan inte nås, dvs. det uppstår ett bortfall”* (s.112).

För att motverka det första problemet valde vi att använda oss av ett systematiskt urval där vi lottade ut det första företaget på listan och sedan valde var n:te företag (n står för population dividerat med urval). Ett alternativ hade varit att genomföra ett stratifierat slumpmässigt urval. Detta innebär, enligt Bryman och Bell (2003/2005), att urvalet kommer ge en proportionerlig representation. I vår undersökning skulle detta möjligtvis gett en fördel gentemot det systematiska urvalet då det bestämmer utseendet på urvalet efter exempelvis andel företag inom branscherna. Vi insåg svårigheterna med detta då det skulle medföra en kontroll av hela populationen innan urvalet gjordes. Enligt Bryman och Bell bör stratifierat slumpmässigt urval bara användas då *”vi har tillgång till relevant data”* (s. 117). Vi har tillgång till relevant data, men Bryman och Bell anser vidare att man *”kan göra ett meningsfullt stratifierat urval bara då det är relativt enkelt att identifiera och fördela enheterna på olika strata eller skikt.”* (s. 117). Detta var inte var möjligt för oss på grund av tidsbegränsningar och populationens storlek.

Urvalsramen för vår undersökning anser vi är heltäckande då vi väljer företag från två olika år och ett systematiskt urval görs. Risken som finns är att vi kan få med ett för litet antal företag inom ett mått vilket kan ge en skev bild av verkligheten. Detta är något vi är medvetna om i undersökningen och kommer ta hänsyn till i analysen. Även om sannolikhetsurval använts är vi medvetna om riskerna med att urvalet inte är helt representativt för populationen.

2.3.4.1 Statistiskt urval

När en undersöknings population är stor är det nödvändigt att göra ett urval (Körner &

Wahlgren, 2006). Körner och Wahlgren anser att en intervallskattning ger ett bättre svar för populationens egenskap än medelvärdet från ett stickprov. För att en intervallskattning ska kunna användas måste ett konfidensintervall och en konfidensgrad anges. Detta för att kunna beräkna populationens medelvärde. En konfidensgrad på 95 procent betyder att i fem fall av hundra misslyckas man med att få med medelvärdet i intervallet (Körner & Wahlgren). För att beräkna urvalets storlek använde vi Sample Size Calculator (Creative Research Systems). Beräkningen som användes är indelad i två formler, först en för oändliga populationer och sedan en förfining för ändliga populationer. Formeln som används för oändlig population är:

$$n_1 = \frac{z^2 * p * (1 - p)}{c^2}$$

I formeln står n_1 för urvalets storlek, z är konfidensgraden, p är sannolikheten att göra ett val och c är konfidensgraden uttryckt i decimaltal. I vårt fall kommer formeln i siffror se ut på följande sätt och vi använder 2007 års siffror som exempel, mer förklaring om dessa kommer senare:

$$\frac{1,96^2 * 0,5 * 0,5}{0,05^2} = 384,16$$

För att beräkna urvalets storlek i en ändlig population behöver ovanstående tal förfinas med följande formel:

$$n_2 = \frac{n_1}{1 + \frac{n_1 - 1}{N}}$$

I formeln betyder n_1 det förra urvalet, N står för populationens storlek och n_2 för det nya urvalet. I vårt fall blir uträkningen följande:

$$\frac{384,16}{1 + \frac{384,16 - 1}{4343}} \cong 353$$

Av de 5791 företagen som inledde konkurs under 2007 var 4343 aktiebolag. För 2009 är antalet 6428 av 7638 företag aktiebolag (Tillväxtanalys, n.d.). För att kunna beräkna hur många företag vi behövde undersöka för att få en statistiskt säkerställd undersökning använde vi oss av ett konfidensintervall på 5 och en konfidensgrad på 95 procent.

Resultatet blev 353 stycken företag för 2007 och 363 stycken företag för 2009. För att kunna göra ett urval och få fram namn och organisationsnummer på de aktiebolag som gått i konkurs undersökte vi olika tillvägagångssätt för hur relevant data skulle kunna erhållas. Det första alternativet var en webbsida, www.konkurs.se, som listar konkurser för olika år. Vi insåg däremot att deras databas inte var fullständig vilket gjorde att vi kontaktade Bolagsverket. För att få tillgång till denna information tog de ut en relativt hög avgift, vilket uteslöt detta alternativ. Vi fortsatte göra efterforskningar och tog kontakt med Tillväxtanalys som hänvisade oss till UC (tidigare Upplysningscentralen). UC hjälpte oss att få tillgång till denna information i ett Excel-dokument. Vi genomförde sedan ett urval ur dessa listor där företagen var uppställda i tidsordning, med det företag som inlett konkurs tidigast på året först. Som vi nämnt tidigare använde vi ett systematiskt urval för att bestämma vilka företag som skulle ingå i undersökningen. Detta gjordes genom att dividera populationens storlek med urvalets storlek för respektive år. Detta resulterade i att var 12:e på listan för 2007 och var 17:e på listan för 2009 skulle ingå i urvalet.

2.3.5 Genomförande

När urvalet var genomfört använde vi oss av databasen Retriever Bolagsinfo för att få tillgång till alla årsredovisningar. En uppställning gjordes i Excel där organisationsnummer, företagsnamn, konkursdatum, tidpunkt för revisionsberättelse och information om bransch, omsättning och storlek på revisionsföretaget samlades in. Här dokumenterades om det reviderade bolaget fått en ren eller oren revisionsberättelse och om det i de orena revisionsberättelserna fanns någon fortsatt driftnämning. Vi noterade även i dokumentet huruvida företaget inlett en likvidation, fått en anmärkning om att de bör inleda eller om inget av det var aktuellt.

Vi valde att dela in branscherna i sju olika grupper; handel, tjänster, fastigheter, tillverkning, transport, bygg och övrigt. I gruppen övrigt ingår bolag som inte kan anses passa in i de andra grupperna då dessa företag har bedrivit en vitt skild verksamhet. Omsättningen delades in i 4 grupper; företag med en omsättning på 0-500', 500'-2000', 2000'-5000' och 5000' och uppåt. Indelningen gjordes efter hur Statistiska Centralbyrån (SCB) delar in företag i olika storleksklasser. SCB delar in företag i 13 grupper inom omsättning. Med hjälp av dessa grupperingar utformade vi våra grupper. Tanken var att få så jämnstora grupper som möjligt. Gruppen med omsättning på 0-500' blev däremot mycket större än de andra men vi såg ingen anledning att dela upp denna då företagens

omsättning i denna grupp är så liten. Revisionsföretagen delades in i grupperna ”Big 4” som är de fyra största revisionsföretagen i världen; Deloitte, Ernst & Young, KPMG och PwC. Nästa gruppering som gjordes var ”Större firmor exklusive big 4” vilka definierades som internationella revisionsföretag, där vi inkluderade Grant Thornton, BDO, Crowe Horwath, Baker Tilly, samt större nationella revisionsföretag som SET Revisionsbyrå och LRF Konsult. Den sista gruppen kallades ”Lokala byråer”, vilka är de mindre och lokala revisionsföretagen.

2.3.6 Bortfall

Vid genomgång av årsredovisningarna och revisionsberättelserna uppstod en del problem. Några företag hade ingen existerande årsredovisning för föregående år. Vi valde därför att använda den senaste årsredovisningen som fanns tillgänglig, vilket medförde att revisionsberättelsen i vissa fall inte var användbar. Då en fortsatt driftbedömning görs över kommande tolv månader är revisionsberättelser som utfärdats mer än tolv månader före konkursdatum inte aktuell för oss. Dessa sorterades därför bort. Andra företag hade ingen existerande revisionsberättelse överhuvudtaget, vilket innebar att även dessa exkluderades från vår undersökning, liksom företag som redan var i likvidation. Vi valde även att sortera bort de revisionsberättelser där revisorn inte kunnat uttala sig angående den fortsatta driften, då det inte varit möjligt att fastställa om årsredovisningen följer ÅRL och där revisorn inte kunnat fastställa resultat- och balansräkning. Motiveringen till detta var punkt 33 stycke 3 i RS 570 som säger:

”I extrema fall, som t.ex. situationer där det finns flera eller komplicerade väsentliga osäkerhetsfaktorer som har betydelse för årsredovisningen, kan revisorn anse det riktigt att avstå från att uttala sig i stället för att lägga till en särskild upplysning.” (FAR 2010, s.350)

Vi har tolkat detta som att, om inte årsredovisningen följer ÅRL samt om balans- och resultaträkning inte kan fastställas, kan detta ses som ett extremt fall. Att revisorn därmed inte uttalar sig angående den fortsatta driften kan därför vara i enlighet med regelverk och detta ska därför inte påverka vår undersökning. Vår tolkning fick vi bekräftad av Lennart Iredahl som är auktoriserad revisor vid FAR, han svarade *”Om revisorn pga osäkerheten inte kan avgöra om företaget har rätt värderingsprincip kan det medföra att revisorn inte kan uttala sig.”*

Att vi har ett relativt stort bortfall är naturligtvis en begränsning i vår undersökning. Vi kan inte veta hur bortfallet skulle påverkat vår undersökning. Vi har funderat över populationens homogenitet eller heterogenitet. Är stickprovet mycket homogent är sannolikt också populationen homogen (Bryman & Bell, 2003/2005). Det vårt stickprov har gemensamt är att alla har företag har gått i konkurs, i övrigt skulle vi vilja säga att stickprovet är relativt heterogent då det ingår olika stora företag, med olika affärsidéer som är från olika branscher och har olika revisorer. Då vi valt att använda oss av en konfidensgrad på 95 procent är det större sannolikhet att vi felaktigt förkastar nollhypotesen än om vi använt oss av en konfidensgrad på 99 procent (Bryman & Bell). Detta är något vi är medvetna om i vår analys av undersökningen.

Vi vill även påpeka att slutsatser från undersökningen endast gäller den population vi gjort urvalet från. Hade vi valt andra år istället för 2007 och 2009 är det möjligt att vårt resultat varit annorlunda. Likadant är det intressant att fundera över hur länge resultatet i undersökningen är hållbart. Speciellt inom ett område som redovisning och revision där regelverk ständigt ändras och uppdateras.

2.4 Intervjuer med intressenter

Vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer framför kvantitativa intervjuer då vår tyngd ligger i att undersöka respondenternas egna åsikter och synsätt. Att ha möjlighet att ställa följdfrågor har varit av betydelse för oss, vilket också överensstämmer med kvalitativa intervjuer (Bryman & Bell, 2003/2005). Kvalitativa intervjuer är mer flexibla och går att anpassa efter respondenten menar Bryman och Bell, samtidigt som man erhåller mer detaljerade svar. Vi har alltså använt oss av en flexibel intervjuprocess och valt att utföra semi-strukturerade intervjuer där vi på förhand ställt frågor och intervjupersonen har haft möjlighet att fritt svara på dessa.

2.4.1 Urval av intressenter

Valet av intervjupersoner hos bankerna skedde genom ett bekvämlighetsurval. Fem banker i Lund kontaktades genom tidigare personliga kontakter och vår förhoppning var att detta skulle öka svarsfrekvensen. Problemet med bekvämlighetsurval kan vara att det är svårt att generalisera resultaten då det finns risk för att stickprovet inte är representativt för populationen (Bryman & Bell, 2003/2005). Detta anser vi inte borde vara ett problem för oss då de kontaktade personerna arbetar inom det område vi ämnat undersöka samt att de vidarebefordrat oss till en kollega om de ansett att de ej haft den efterfrågade kunskapen.

www.grossistkatalogen.se användes för att hitta leverantörer runt om i landet. Tre av fem banker och sex av 45 tillfrågade leverantörer har ställt upp på intervjuer. Anledningen till bortfallet hos bankerna tror vi beror på brist på tid och intresse. Att inte alla leverantörer ställt upp tror vi beror på samma faktorer samt att kunskapen kring fortsatt drift kan vara bristfällig.

2.4.2 Genomförande

Vi valde att först skicka en förfrågan via e-post för att ta reda på huruvida leverantören eller banken var intresserad av att bli intervjuad. Detta för att minska risken för att mottagaren skulle ignorera vårt försök till kontakt men också för att skapa en bra början på relationen. Vår ursprungliga tanke var att genomföra mail-intervjuer men andra sorters intervjuer har också gjorts, främst på grund av önskemål från intervjupersonerna. Vi har genomfört nio intervjuer varav sex mail-intervjuer, två personliga intervjuer och en telefonintervju.

En aspekt vid intervjuer via internet är att svaren ofta blir mer genomtänkta och detaljerade. Vi valde att skicka iväg alla frågor på en gång så respondenterna hade möjlighet att läsa igenom alla frågor först för att kunna svara på bästa sätt. En annan stor fördel med mail-intervjuer enligt Bryman och Bell (2003/2005) är att intervjupersonen har möjlighet att svara på frågorna när ledig tid finns. Bryman och Bell menar att nackdelar med mail-intervjuer är att man går miste om spontana svar samt att bortfallet är högre.

En av de två personliga intervjuerna spelades in för att underlätta sammanställningen av denna. Vår ursprungliga tanke var att spela in båda, vilket inte lyckades på grund av tekniska problem. Fördelen med att spela in en intervju är att vi inte enbart behöver förlita oss på de anteckningar som fördes under intervjun. Genom inspelningen fick vi möjlighet att gå tillbaka och kontrollera vad intervjupersonen verkligen hade sagt. Bryman och Bell (2003/2005) nämner dock att en inspelning kan medföra att intervjupersonens svar påverkas genom att dennes ord bevaras i inspelat format för andra att lyssna på.

Fördelen med telefonintervju är att intervjupersonen inte behöver lägga ner så mycket av sin tid, samt att det är enkelt att ställa följdfrågor. Samtidigt påverkas inte respondenten av intervjupersonens personliga egenskaper så som till exempel kön, klass och ålder (Bryman & Bell, 2003/2005). Nackdelen med en telefonintervju ur vårt perspektiv är att vi som intervjupersoner inte kan utläsa respondentens ansiktsuttryck, kroppsspråk med mera.

3. Institutionalia

I tredje kapitlet presenterar vi de regelverk som är applicerbara på vårt ämnesområde. Vi kommer göra en presentation av RS 570 – fortsatt drift, men även av god sed, revisionsprocessen och revisionsberättelsen.

3.1 Regelverk

3.1.1 Revisionsstandard i Sverige

Revisionsstandard (RS) i Sverige innehåller regler som ska användas vid revision av ett företags årsredovisning, bokföring och företagsledningens förvaltning. Reglerna i RS utformas efter ISA som ges ut av IFAC, men en del ändringar har gjorts med hänsyn till svensk lagstiftning. RS innehåller grundläggande principer och viktiga tillvägagångssätt för revisorn att använda vid en revision och används för alla slags revisioner och för olika sorters företag. (FAR, 2010).

3.1.2 Revisionsstandard 570 – Fortsatt drift

RS 570 heter numera ISA 570 och gäller vid revision för räkenskapsperioder som börjar den 15 december 2009 eller senare. Vi kommer använda oss av namnet RS 570 då det är den standard som är aktuell för årsredovisningar för räkenskapsåren 2006 och 2008. Syftet med RS 570 är att underlätta för revisorn i arbetet med en revision när det gäller principen om fortsatt drift. Detta gäller både vid upprättandet av årsredovisningen och hur företaget ser på sin förmåga att fortsätta sin verksamhet samt hur de har hanterat frågan om fortsatt drift (FAR, 2010).

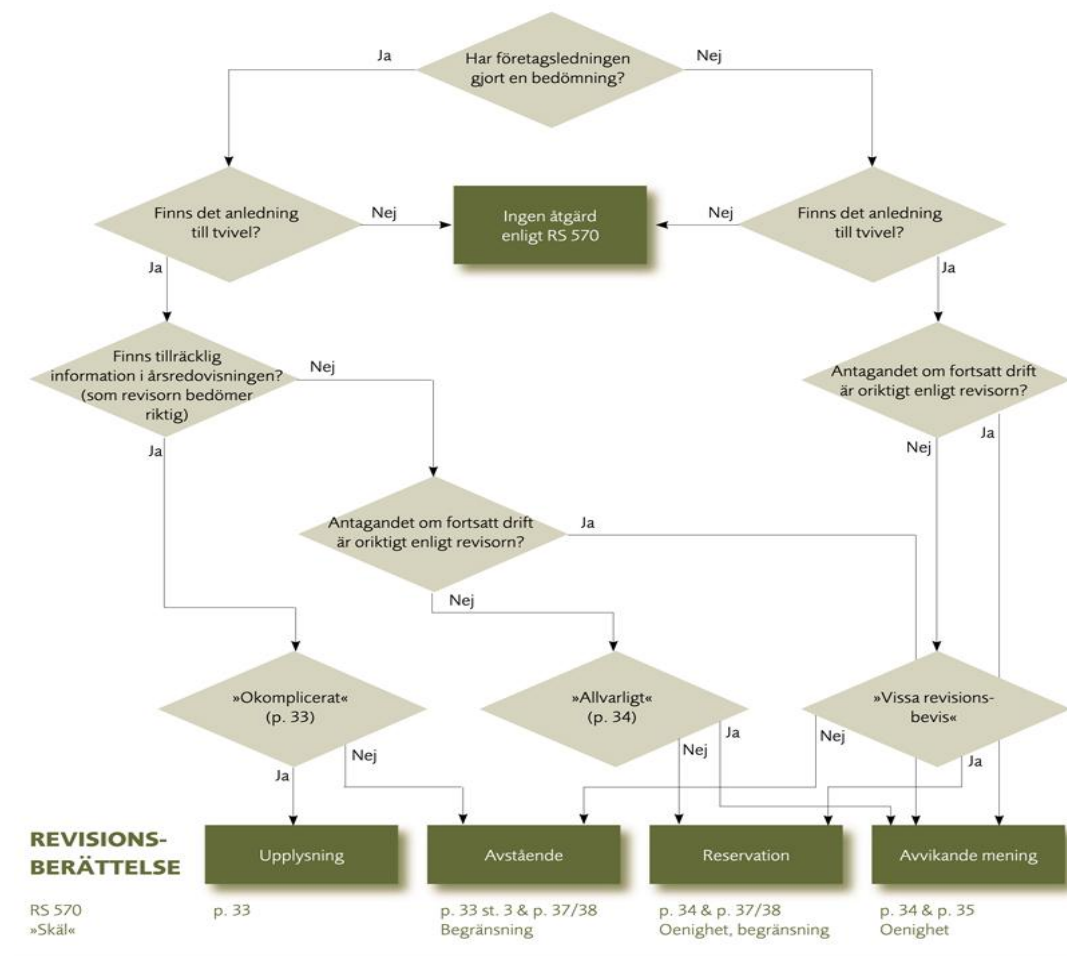
Enligt Redovisningsrådets rekommendationer (RR) ska företagsledningen göra en egen bedömning av företagets förmåga att fortsätta sin verksamhet. Antagandet om fortsatt drift är en grundläggande princip vid upprättandet av årsredovisningen, vilket automatiskt ger företagsledningen ansvar att bedöma om det finns någon anledning att tvivla på den fortsatta driften (FAR, 2010). I RR 22, Redovisningsrådets utformning av finansiella rapporter, beskrivs detta närmare. Finansiella rapporter ska tas fram enligt denna princip om företagsledningen inte har för avsikt att upphöra med sin verksamhet. Om företagsledningen får kännedom om väsentliga osäkerhetsfaktorer som kan påverka den fortsatta driften, ska upplysning lämnas angående dessa. Även i lagtexten framgår detta tydligt. I ÅRL 2 kap. 4§, redogörs för att vid upprättandet av balansräkning, resultaträkning och noter ska företaget förutsättas fortsätta sin verksamhet.

Revisorn ska bedöma om företagsledningen använder antagandet om fortsatt drift på ett riktigt sätt när årsredovisningen upprättats. Revisorn ska även uppmärksamma om det finns andra osäkerhetsfaktorer som är väsentliga för företagets förmåga att överleva och som det därmed behövs upplysas om i revisionsberättelsen. Däremot kan revisorn aldrig med säkerhet förutspå vad som händer i framtiden och därför kan revisorns utlåtande rörande fortsatt drift aldrig vara någon garanti (FAR, 2010). Adrian och Thorén (2006) menar att revisorn grundar sitt utlåtande på information som fanns tillgänglig när revisionen genomfördes. Detta betyder att oförutsedda händelser kan uppstå, vilket inte behöver betyda att revisorn gjort ett misstag i sin granskning och rapportering. RS 570 beskriver att när revisorn gör sin bedömning ska han utvärdera samma tidsperiod som företagsledningen bedömt. Revisorn ska även granska den tid som ligger bortom denna tidsperiod och uppmärksamma händelser som kan påverka företagets möjligheter att fortsätta sin verksamhet.

I revisionens slutskede ska revisorn bestämma sig för om det, i dennes mening, finns några betydande tvivel angående företagets förmåga att fortsätta sin verksamhet. Finner revisorn att betydande tvivel existerar ska revisorn utfärda en revisionsberättelse som avviker från standardutformningen. De olika val revisorn har beskrivs i RS 709, revisionsberättelsens utformning i aktiebolag och andra företag:

- Revisorn gör en *upplysning*
Revisorns slutsatser är fortfarande densamma men revisorn vill uppmärksamma läsaren angående något förhållande, t.ex. hänvisning till en not i förvaltningsberättelsen, att skatter och avgifter inte redovisats i tid eller att årsredovisningen inte upprättats inom lagstadgad tid.
- Revisorn *avstår* från att uttala sig
Används när revisionens inriktning och omfattning är så begränsad att revisionsbevisen inte är tillräckliga för att revisorn varken kan uttala sig eller reservera sig.
- Revisorn gör en *reservation* i revisionsberättelsen
Denna används då revisorn och styrelsen är oeniga i någon fråga eller när revisionens inriktning och omfattning är begränsad
- Revisorn anger en *avvikande mening*
Används när revisorn och styrelsen är oeniga i någon fråga och där revisorn anser att en reservation i revisionsberättelsen inte är tillräckligt.

I figur 2 presenteras revisorns arbetsgång enligt RS 570, som leder fram till ovanstående avvikelser i revisionsberättelsen vad gäller fortsatt drift.

Figur 2: Revisorns bedömningar enligt RS 570 (FAR, 2010 s. 352)

Adrian och Thorén (2006) påpekar att det finns ett antal olika faktorer som kan påverka den fortsatta driften. Exempel på sådana faktorer är om företaget förlorar en nyckelperson, viktiga marknader och avtal eller om det uppstår brist på arbetskraft, råvaror och kapital. Företaget kan även råka ut för ett skadeståndspråk som kan vara svårt att uppfylla.

Några andra osäkerhetsfaktorer som kan orsaka tvivel angående den fortsatta driften enligt RS 570 är:

- negativa kassaflöden.
- betydande rörelseförluster.
- väsentliga lån som ej kommer att förnyas vid förfallotidpunkten.
- oförmåga att betala skulder vid förfallotidpunkten.
- oförmåga att uppfylla avtalade lånevillkor.

När bedömning ska göras om dessa förhållanden kan vara en grund till problem med den fortsatta driften, ska de åtgärder som företagsledningen vidtar tas i beaktande (Adrian och Thorén, 2006).

3.2 God sed

Lagstiftaren har beslutat att låta revisorerna själva skapa en god sed för revisorsyrket. Däremot anser Cassel (1996) att det finns problem med att avgöra vad som är god sed. Frågan är vem som avgör vad god sed är då revisorernas och olika intressegruppers åsikter kan variera. Alla inom revisorsyrket kan vara eniga om att något är god sed medan lagstiftaren eller andra intressenter tycker det motsatta. Den slutsats Cassel gör däremot, är att den ideala revisorn är den som följer god revisorssed, god revisionsred och god redovisningsred. Med att följa god redovisningsred menas att praxis, de allmänna råd och rekommendationer som existerar inom redovisningsområdet efterlevs. De andra två sederna kommer att presenteras mer ingående nedan.

3.2.1 God revisorssed

Att följa god revisorssed innebär att ur ett etiskt perspektiv agera så att man visar sig värd det förtroende som yrket som oberoende revisor kräver (Cassel, 1996, s. 62)

Det finns två viktiga begrepp inom god revisorssed, förtroende och oberoende. Med förtroende menas att revisorn har ett förtroendeuppdrag, det är alltså nödvändigt att uppdragsgivaren har förtroende för revisorn. Oberoendet måste finnas vid varje revision och det är viktigt att revisorn upprätthåller sin professionalitet. Detta gäller både faktiskt oberoende och synbart oberoende, alltså hur allmänheten uppfattar revisorns oberoende. Att revisorn är oberoende är ett nödvändigt måste för att intressenterna ska ha förtroende för revisorn. Revisorns oberoende presenteras mer ingående i teorikapitlet.

Att revisorn är oberoende är grundläggande inom revisionen, om det inte går att förlita sig på att revisionen är riktigt genomförd förlorar den sin trovärdighet och sitt syfte. Tystnadsplikten är ett tredje begrepp som är grundläggande för revisorsseden. Revisorn har tystnadsplikt när det gäller information angående bolaget som revisorn fått vetskap om under sitt uppdrag (Cassel, 1996). Tystnadsplikten regleras i ABL, 9 kap. 41 § och 19 § i revisorslagen uttrycker att revisorn ska följa god revisorssed. FAR har arbetat fram yrkesetiska regler vilket delvis kan anses representera deras mening om vad god revisorssed innebär (Moberg, 2006).

3.2.2 God revisionsssed

Att följa god revisionsssed innebär att med utgångspunkt i begreppen ”risk” och ”väsentlighet”, och med tillämpning av professionella revisionsmetoder, ha skaffat sig tillräckligt underlag för sina uttalande som revisor (Cassel, 1996, s. 65)

Med god revisionsssed menas, enkelt uttryckt, att revisorn i sitt arbete ska följa de olika regelverk som finns. Om revisorn följer god revisionsssed i sitt arbete med en revision bör det garantera att risken för väsentliga fel är låg. Riskanalysen är enligt Cassel (1996) ett viktigt inslag i revisorns arbete. Revisorn ska bedöma sannolikheten för att väsentliga fel förekommer och vad sannolikheten är för att dessa inte upptäcks och korrigeras med hjälp av företagets interna kontroll. Han bör även bedöma hur stor risken är för att väsentliga fel inte upptäcks i revisionen. Om revisorn följer god revisionsssed ska han fått en tillräckligt god bild över företagets redovisning och verksamhet för att kunna göra denna bedömning (Cassel).

Det är revisorsorganisationerna och Revisorsnämnden som står för utvecklingen av god revisionsssed, vilket framgår av 3 § revisorslagen. De standarder, rekommendationer och uttalanden vilka återfinns i FAR:s Samlingsvolym del 2 anses normalt ge besked om vad god revisionsssed innebär (Moberg, 2006).

3.3 Revisionsprocessen

Revisionen kan liknas vid en process vilken börjar samtidigt som revisionsarbetet och avslutas när revisionsberättelsen lämnas. Syftet är att granska bokföring, årsredovisning och företagsledningens förvaltning. Revisionsprocessen består av följande delar; planering, genomförande, rapportering och dokumentation (Cassel, 1996)

3.3.1 Planering

Cassel (1996) anser att en lyckad revision kräver noggrann planering av revisionsarbetet. Planeringen ska utgå ifrån väsentlighet och risk. Då det inte är möjligt att undersöka allt måste fokus riktas mot de områden där det finns störst risk för väsentliga fel och det är av stor vikt att det i slutet av revisionen samlats in tillräckliga revisionsbevis. För att kunna göra detta anser Cassel att revisorn måste analysera företagets verksamhet och samla in kunskap om dess organisation. Revisorn bör även fundera över i vilken utsträckning han kan lita på den interna revisionen och hur arbetsfördelningen ska planeras om en annan

revisor är involverad i revisionsprocessen. Slutligen ska en revisionsplan tas fram som beskriver hur revisionen ska genomföras.

3.3.2 Genomförande

Revisorn samlar in information om verksamheten som han ska granska. Viktigt är att få en förståelse för företagets redovisningssystem, interna kontroll och inom vilka områden de väsentliga riskerna finns. Cassel (1996) menar att två granskningsmetoder används i processen; interngranskning eller substansgranskning. Med interngranskning menas att företagets interna kontroll granskas och revisorn bedömer hur väl fungerande denna är. Substansgranskning innebär att revisorn samlar in revisionsbevis och med hjälp av dessa försöker identifiera de väsentliga felaktigheter som kan finnas. De områden som revisorn granskar är bland annat bokföring, årsredovisning, förvaltning, skatter och avgifter och Revisorsnämndens praxis (Cassel).

3.3.3 Rapportering

Revisionen utmynnar i en revisionsberättelse där revisorn gör ett uttalande angående revisionens resultat (Cassel, 1996). Förutom anmärkningar i revisionsberättelsen kan revisorn lämna erinringar eller påpekanden. En erinran innebär att revisorn skriftligen lämnar åsikter till styrelsen angående en företeelse som är mindre betydelsefull eller är en affärshemlighet som därmed aktieägare eller allmänheten inte behöver eller bör få vetskap om. Det kan också vara relativt allvarliga företeelser som revisorn avser att anmärka på i revisionsberättelsen om det inte åtgärdas av företagsledningen. Påpekanden kan både vara muntliga eller skriftliga uttalanden men hur de ska framställas regleras inte i lagen (Cassel).

3.3.4 Dokumentation

Dokumentation över utförd granskning ska göras fortlöpande under hela revisionsprocessen (Cassel, 1996). Detta ska göras för att andra parter vid ett senare tillfälle ska kunna se tillbaka på granskningen och bedöma huruvida revisionen gått rätt till. Det viktiga är att det ska finnas bevis för att revisorn i sitt arbete har varit korrekt, opartisk och självständig. Dokumentationen ska vara sammanställd senast när revisionsberättelsen lämnas (Cassel).

3.4 Revisionsberättelsen

Enligt ABL 9 kap. 5 § st. 1 ska revisorn lämna en revisionsberättelse till bolagsstämman. Revisionsberättelsen är slutfasen i revisionen och är revisorns rapport angående revisionens utfall. Revisionsberättelsen är antingen ren eller oren. Den rena revisionsberättelsen är normalt standardiserad medan den orena lämnar anmärkningar eller upplysningar som kan vara av olika slag (Moberg, 2006). Många revisionsberättelser innehåller information om att revisionen har utförts i enlighet med god revisions sed i Sverige och med detta menas att RS har följts (Moberg). Revisionsberättelsen ska innehålla information om huruvida årsredovisningen upprättats i överensstämmelse med ÅRL och om det finns några väsentliga felaktigheter (Cassel, 1996). Revisorn ska även uttala sig angående ansvarsfrihet för styrelseledamöter, fastställande av resultat- och balansräkning, anmärkningar beträffande skatter och avgifter och övriga upplysningar. Innehåller revisionsberättelsen någon form av anmärkning ska denna sändas in till Skatteverket av revisorn (Moberg, 2006).

RS 709 beskriver närmare hur revisionsberättelsen ska utformas för aktiebolag (FAR, 2010). Revisorn ska lämna upplysningar både om förhållanden som påverkar hans uttalanden och förhållanden som inte gör det. Han ska även lämna särskilda upplysningar om det finns väsentliga förhållanden eller väsentliga framtida osäkerhetsfaktorer rörande bolagets fortsatta drift. Har omfattningen på revisionen varit begränsad och revisorn inte lyckats samla in tillräckliga revisionsbevis bör revisorn avstå från att uttala sig i revisionsberättelsen. Varje revisor har rätt att lämna sin mening, har ett eget ansvar för revisionsberättelsen och ska avsluta med att underteckna revisionsberättelsen.

4. Teori

I fjärde kapitlet presenterar vi väsentlig teori beträffande vårt ämnesområde. Vi börjar med en definition av fortsatt drift samt historia och bakgrund. Sedan presenterar vi en djupgående analys av teorierna kring fortsatt drift och självuppfyllande profetia. Till sist redogör vi för övrig teori som är relaterad till vårt ämnesval.

4.4 Fortsatt drift

4.4.1 Definition

”Statements of Standard Accounting Practice” (SSAP) är de standarder som UK GAAP baseras på. SSAP 2 definierar ”the going concern concept” som följande:

...the enterprise will continue in operational existence for the foreseeable future ... the profit and loss account and balance sheet assume no intention or necessity to liquidate or curtail significantly the scale of operation. (Constantinides, 2002, sida 487)

Detta innebär att begreppet fortsatt drift går att dela upp i två huvudsakliga punkter:

- företagets verksamhet kommer att överleva under en överskådlig framtid
- balans- och resultaträkningen visar att man inte har för avsikt eller har behov av att avveckla företaget.

Constantinides (2002) menar att det ändå finns problem med att fastställa vad en överskådlig framtid innebär och oenighet när det gäller tolkningen av avsikt eller behov av att avveckla. En överenskommelse har gjorts om att den förutsägbara framtiden ska vara en period på tolv månader från det att de finansiella rapporterna godkänns av revisorn, annars ska ytterligare upplysningar göras. Detta kan även utläsas ur RR 22 punkt 22 där företaget ska se till en framtida tidsperiod som är minst tolv månader efter balansdagen, när företaget gör en bedömning angående sin fortlevnad.

Den akademiska litteraturen har etablerat tre alternativa metoder för att definiera ”the going concern concept” (Constantinides, 2002):

- företagets nuvarande status;
- företagets framtida status; och
- personlig/individuell bedömning

FAR definierar fortsatt drift som:

Antagandet om "fortsatt drift" är en grundläggande redovisningsprincip och innebär att ett företag vanligtvis anses fortsätta sin verksamhet under den närmsta förutsebara framtiden utan vare sig avsikt eller tvång att likvidera, upphöra med verksamheten eller söka rådrum för rekonstruktion av sin rörelse med stöd av lagar eller föreskrifter. Därför redovisas tillgångar och skulder med den förutsättningen att företaget kommer att kunna realisera sina tillgångar och betala sina skulder inom ramen för den normala affärsverksamheten. (FAR, 2010, s. 203)

En anmärkning angående den fortsatta driften görs av en auktoriserad eller godkänd revisor i revisionsberättelsen, vilken utges tillsammans med årsredovisningen. Den säger inte uttryckligen att företaget inte kommer att kunna fullgöra sina skyldigheter utan pekar på att det finns problem och ger en varningssignal till bland annat kreditgivare (Bhimani, Gulamhussen & Lopes, 2009).

4.4.2 Historia om fortlevnadsprincipen

Fortlevnadsprincipen är en grundläggande princip inom redovisning (Artsberg, 2005; Constantinides, 2002). Behovet av att tillämpa fortlevnadsprincipen inom redovisning uppstod i 1600-talets England. Det var under 1600-talet som utvecklingen mot dagens aktiebolag tog fart i England. Inledningsvis var handeln konstruerad likt ett projekt med en planeringsfas, en utförandefas och sist en avslutningsfas. Under avslutningsfasen såldes tillgångarna och det inkomna kapitalet delades ut till de inblandade ägarna som i sin tur inledde ett nytt projekt. Detta förfarande skapade problem då det emellanåt fanns tillgångar som var omöjliga att avyttra eller dela ut när projektet var slutfört (Artsberg).

Utvecklingen kom, på grund av det handelsresandet som East India Company var verksamma med, under senare delen av 1600-talet (Artsberg, 2005). De gick från att avyttra tillgångar och dela ut kapital varje år till att utforma avtal med investerare som löpte över fyra år. Detta var inte tillräckligt då det uppstod ett behov av ytterligare långsiktig planering till följd av konkurrens från andra länder och deras handel. Därmed skapades ett behov av varaktigt investeringskapital där investerarens kapital låstes. Alternativet för att få tillbaka sitt kapital, utöver årlig utdelning, var att överlåta sin andel till en annan investerare. Varaktigheten i investeringarna medförde att fortlevnadsprincipen uppstod genom behovet av långvarig planering för företagets överlevnad. Utvecklingen av principen medförde även tvister angående storleken på utdelning där investerare ansåg att

utdelningen var för liten. Dessa tvister ledde till domstol som ansåg att man inte kunde dela ut mer än vad som var möjligt för att företaget skulle kunna fortsätta bedrivas. Man påvisade även att skydd av kreditgivare och deras roll i företagen var av stor vikt (Artsberg). Principen har därefter vidareutvecklats och haft inverkan på mer än utdelning. Genom att tillämpa fortlevnadsprincipen fick ett företag även möjligheten att använda sig av avskrivningar på tillgångar. Avskrivningar hade inte kunnat genomföras utan fortlevnadsprincipen då man inte haft kännedom om tillgångens ekonomiska livslängd (Nobes & Parker, 2010).

Fortlevnadsprincipen växte således fram genom behovet för långsiktig planering när projekt övergick till företag under 1600-talet (Artsberg, 2005). Det är intressant att företagens överlevnad på obestämd framtid var av betydelse när principen först växte fram. Regelverken för revisorns granskning anger numer att man ska se till nästkommande tolv månader, men inget om vilket tidsspann utöver detta man bör undersöka. Detta kan man utläsa ur regelverk som företag tillämpar vid uppförandet av sina finansiella rapporter. Regelverket har utgångspunkten att företaget kommer fortsätta bedriva sin verksamhet minst tolv månader framöver i enlighet med RR 22:21-22.

4.4.3 Bakgrund till fortsatt driftproblematiken

Carey et al. (2008) menar att uttrycka oro över den framtida lönsamheten eller anmärka på den fortsatta driften hos en klient alltid har varit ett stort och omtvistat problem för revisorer. Myndigheter, politiker och media anser ofta att revisorer inte tillhandahåller tillräckligt tidiga varningar när deras klienters misslyckande är nära förestående. Många frågar sig var revisorn är. Carey et al. anser att den allmänna uppfattningen är att när ett företag som inte fått en fortsatt driftnämning i sin senaste årsredovisning inleder konkurs är detta ett revisionsmisslyckande. Revisorerna däremot, är rädda för att deras klienter ska avbryta samarbetet om de får en, vad klienten anser vara, obefogad anmärkning av revisorn. Många revisorer misstänker också att en sådan anmärkning kan leda till större risk att klienten går i konkurs, den så kallade självuppfyllande profetian. Detta skulle i sådana fall leda till att revisorn förlorar både sin klient och de intäkter som klienten medför. Tucker et al. (2003) menar att det är många företag som går i konkurs utan att ha fått någon anmärkning. De hänvisade till en undersökning gjord 2002 av Weiss Ratings, där man fann att av 228 publika företag som gått i konkurs, fick 96 företag, inklusive Enron, rena revisionsberättelser året innan konkurs.

Har en revisor betydande tvivel angående ett företags fortsatta drift är han skyldig att göra en anmärkning angående detta i sin revisionsberättelse. Detta anser Bhimani et al. (2009) att revisorerna ofta slarvar med, även om det funnits tydliga tecken på att företaget inte kommer att kunna fortsätta sin verksamhet. Bhimani et al. menar också att det finns dem som anser att revisorn inte är överlägsen andra användare av finansiella rapporter att utvärdera eventuella osäkerhetsfaktorer och tecken på problem med den fortsatta driften.

Däremot är revisorn väl informerad om företagets framtida planer och andra aktiviteter vilket naturligtvis ger en viss trovärdighet till revisionsberättelsen. Inom redovisningslitteraturen finns trots allt stöd för att användarna av de finansiella rapporterna anser att revisorns uttalande angående den fortsatta driften är värdefull. Även om Bhimani et al. (2009) menar att uttalanden angående problem med den fortsatta driften anses vara av betydelse och den kontrovers som kan uppstå kring ett utlåtande, finns det inte mycket forskning inom detta område.

4.4.4 Revisorns beslutsprocess

Revisionsyrkets har, vilket nämnts tidigare, varit ett föremål för mycket kritik under det senaste decenniet vad gäller misslyckande att förbereda tredje man för att företagets framtida verksamhet är i fara. Arnold et al. (2001) anser att det finns många förslag till varför revisorerna misslyckas med att presentera en rättvis bild av klientens verksamhet, däribland dåligt omdöme och/eller påtryckningar från klienten.

Arnold et al. (2001) menar att studier har kommit fram till olika resultat angående vilka faktorer som påverkar revisorns beslutsprocess. Det är även så att oerfarna revisorer generellt sett är mer lättövertygade och lättpåverkade. Detta gör att en oerfaren revisor kan bli ännu mer utsatt för påtryckningar från klienten att inte utfärda en fortsatt driftnmärkning.

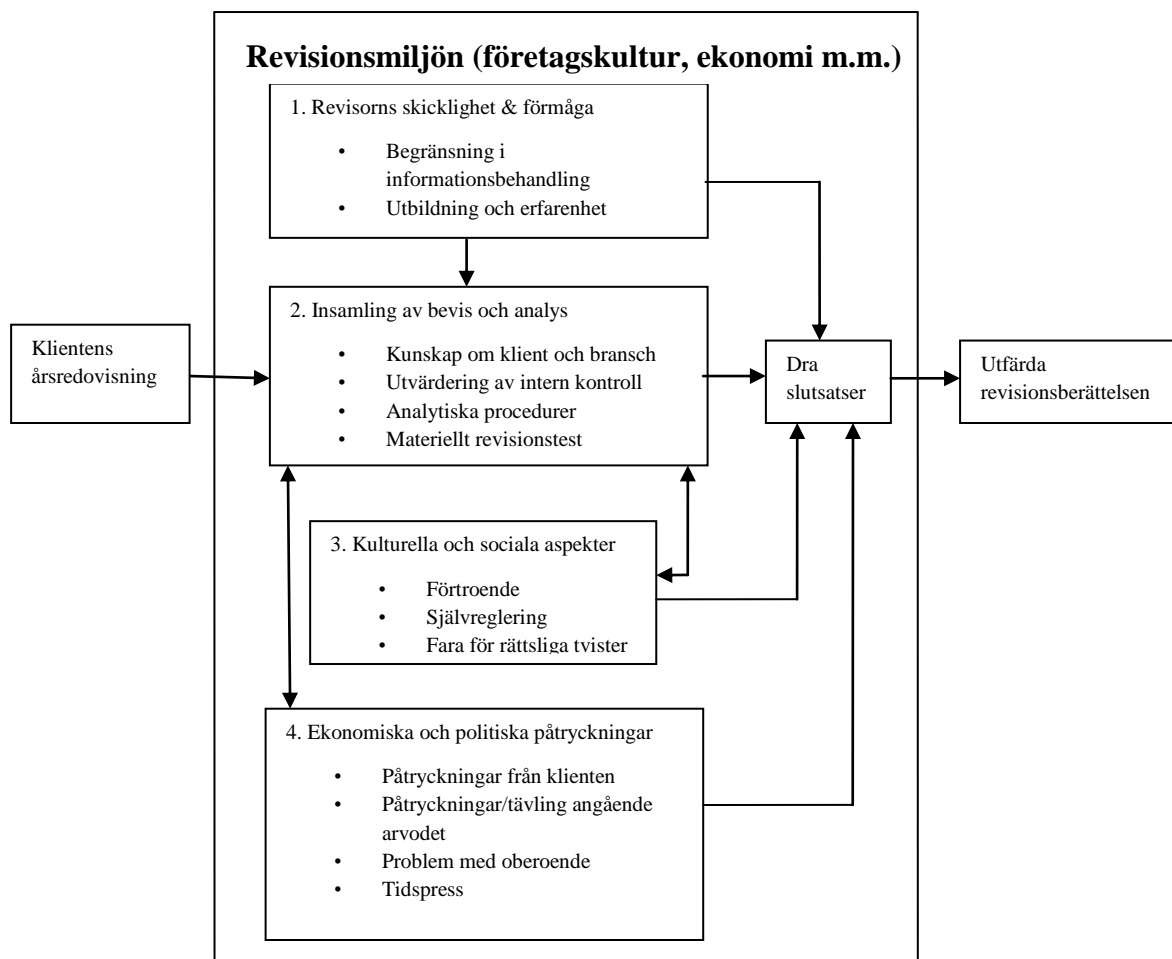
Arnold et al. (2001) diskuterar i sin artikel, och finner även stöd för, att informationen och kunskaperna som revisorn använder inte ligger på tillräckligt hög nivå vilket kan resultera i att revisorn inte är kapabel till att fatta beslut angående den fortsatta driften. Även den traditionella forskningen kring revisorns beslutsprocess har fått kritik. Arnold et al. menar att den inte klarat av att förklara beslutsprocessen i en konflikttrabbad miljö i tillräckligt stor utsträckning. Den konflikttrabbade miljön består av två kategorier. Dels handlar den om ekonomiska och politiska påtryckningar som uppstår mellan de båda parterna och dels

handlar den om de kulturella och sociala aspekter som uppstår genom alla de regler som omgärdar revisorsyrket. Det kan i många fall handla om diskussioner angående arvode, tidspress och andra konkurrensdrivna faktorer som kan minska oberoendet hos revisorn. Både konkurrensen på marknaden och de stora arvoden som står på spel gör att klienten kan ha goda förutsättningar för att påverka revisorns beslut. Både en rättslig tvist och sitt professionella rykte är något som revisorn kan ha i åtanke, och känna oro för, under revisionen. Dessa två faktorer kommer därmed också att med stor sannolikhet att påverka revisorns beslutsprocess (Arnold et al.).

Arnold et al. (2001) har omarbetat Wrights (1992) modell över revisorns beslutsprocess. Wrights modell består av fyra komponenter:

- Revisorn
- Procedurer för att samla in revisionbevis
- Revisionens testdata
- Omvärldsfaktorer

Till skillnad från Wrigth behandlar Arnolds et al. modell även den konflikttrabbade miljön som kan ses i figur 3.

Figur 3. Omarbetad modell av revisorns beslutsprocess (Arnold et al. s. 327, egen översättning)

Vidare diskuterar Arnold et al. att det finns många ställen i revisorns beslutsprocess där felaktigheter kan uppstå. Revisorn kan ha tillräckliga expertkunskaper men på grund av bristande revisionsplanering, dåligt utförande och/eller starka påtryckningar från klienten kan felaktiga revisionsbeslut fattas. Misslyckanden kan också uppstå om revisorn inte besitter tillräcklig kunskap. En kombination av bristfällig revision och politiska påtryckningar leder till stor risk för ett revisionsmisslyckande.

4.4.5 Självpuffyllande profetia och kostnader

Det finns delade uppfattningar om hur en fortsatt driftnämning påverkar ett företag, enligt Carey et al. (2008). En anmärkning signalerar en negativ bild av företagets framtida lönsamhet. Carey et al. diskuterar huruvida den självuppfyllande profetian existerar. Revisorns beslut kan få flera olika konsekvenser. Det kan uppkomma kostnader för klienten, men också för revisorn i form av förlorade intäkter från klienten. Om den

självuppfyllande profetian existerar leder uttalandet i revisionsberättelsen till större risk för konkurs men det finns också risk för att klienten väljer att byta revisor. Empiriska undersökningar har gjorts angående den självuppfyllande profetian men bevisen för om den existerar eller inte är ofullständiga och inte övertygande. Däremot har studier (Carey et al.) som genomförts i USA och Australien haft likartade resultat och de visar på att risken för att klienten byter revisor är högre efter en fortsatt driftanmärkning. Att klienten lättare skulle gå i konkurs finns det däremot motstridiga bevis för. Detta tycker Carey et al. tyder på att den självuppfyllande profetian behöver undersökas ytterligare.

Det har däremot genomförts undersökningar där bevis för den självuppfyllande profetian har hittats. Dopuch et al. (1986) fann empiriska bevis för att en betydande genomsnittlig nedgång i aktiekursen ofta efterföljer en fortsatt driftanmärkning. Tucker et al. (2003) lägger fram ytterligare bevis på att det finns ett signifikant samband. Taffler, Lu och Kausar (2004) finner att brittiska bolag som får en fortsatt driftanmärkning för första gången, i genomsnitt försämrar sin vinst med 28-35 procent under de följande 12 månaderna.

Citron och Taffler (2001) hittar inte några empiriska bevis för att ett utlåtande angående den fortsatta driften påverkar företaget negativt. Citron och Taffler finner däremot att det är graden av ekonomiska bekymmer som påverkar både konkurs och huruvida revisorn utfärdar en anmärkning. Citron och Taffler menar därmed att utlåtandet om fortsatt drift i sig inte påverkar huruvida ett företag inleder konkurs eller ej. Citron och Taffler anser att den självuppfyllande profetian endast existerar för att revisorer tror på att profetian existerar. Trots att revisorer har klara riktlinjer att följa, menar Citron och Taffler att det uppstår en konflikt i relationerna mellan företag, revisor och intressent. Konflikten uppstår genom att revisorn erhåller ersättning från företaget och det är företaget som bestämmer hur länge revisorn får behålla sitt uppdrag, vilket enligt Citron och Taffler innebär att revisorn har mer lojalitet gentemot företaget än intressenterna. Vidare anser Citron och Taffler att revisorn lätt hamnar i konflikt med företagsledningen när denne ska besluta om att utfärda ett utlåtande eller ej. De anser att detta är ett av de största testen för revisorns oberoende samtidigt som det är en väldigt stor etisk utmaning. Detta kan leda till att revisorn undviker att anmärka på företagets fortsatta drift med motiveringen att det skulle leda till stora negativa konsekvenser för klienten, så som konkurs. Vidare anser Citron och Taffler att detta medför en etisk problematik på två olika punkter. Den första är att om

revisorn är medveten om att denne borde ha anmärkt på företagets fortsatta drift kan revisorn argumentera för att ett utlåtande skulle påverka klienten, anställda och andra intressenter negativt. På så sätt kan revisorn rationalisera sitt beteende. Den andra punkten är att revisorns beteende inte kan observeras av tredje part och därför kan revisorns oberoende påverkas (Citron & Taffler).

De revisionsintäkter som revisorn förlorat på grund av att en klient byter revisor eller inleder konkurs kommande år har granskats. Carey et al. (2008) visar på ett samband mellan att de revisorer som utfärdat en fortsatt driftnämning proportionellt förlorat mer intäkter än de som inte utfärdat en anmärkning, både när det gäller byte av revisor och konkurs.

Enligt O'Reilly (2010) finns det ytterligare en aspekt angående utfärdandet av en fortsatt driftnämning. För det är inte endast kostsamt för revisorn i form av relationen med klienten utan kostnaden för en felaktig signal kan också vara väldigt hög i form av revisorns rykte. Studier har också visat att revisionsföretag har minskat sina marknadsandelar och fått höga kostnader för skadat rykte om de fått en offentlig tillrättavisning (Hayes, Dassen, Schilder & Wallage, 2005). Därmed är det inte troligt att revisorn gör en anmärkning om inte kostnaden för att inte göra den är högre (O'Reilly). Till exempel, utfärdar revisorn en fortsatt driftnämning kan arvudet gå förlorat, utfärdar revisorn inte en anmärkning riskerar denne en rättslig tvist och försämrat rykte. Vilket av dessa två onda ting revisorn väljer, skulle i sådana fall bero på vilken kostnad som är högst.

När revisorn gör en bedömning om att utfärda ett utlåtande angående fortsatt drift i revisionsberättelsen finns risk för två olika fel. Dessa fel benämns som typ I och typ II fel i litteraturen. Nogler (2004) beskriver typ I fel som att revisorn utfärdar en fortsatt driftnämning som är felaktig, då företaget inte inleder en konkurs. Typ II fel förklarar Nogler är när företaget inleder en konkurs utan att ha fått ett utlåtande om fortsatt drift i den senaste årsredovisningen. Tabell 2 visar en överblick av de fel som kan uppstå.

Tabell 2. Typ I och typ II fel

	Faktiskt utfall för företaget	
Typ av revisionsberättelse	Företaget inleder ej konkurs	Företaget inleder konkurs
Utan fortsatt driftutlåtande	Inget fel	Typ II fel
Med fortsatt driftutlåtande	Typ I fel	Inget fel

Översättning av modell från George E. Nogler, 2004, s. 682

Till dessa fel kan kopplas olika kostnader för en revisor. För typ I fel ingår, enligt Nogler (2004) kostnader för att förlora klienten, bli stämd av klienten och risk för den självuppfyllande profetian. Eventuella kostnader för typ II fel är enligt Nogler att bli stämd av aktieägare/långivare, försämrat anseende samt professionella och rättsliga åtgärder mot revisorn. Dessa kostnader anser Nogler påverkar varför revisorn väljer att utfärda eller inte utfärda ett utlåtande angående fortsatt drift. Kida (1980) har liksom O'Reilly (2010), i sin undersökning upptäckt att revisorn gör sitt val utefter var den relativa kostnaden blir lägst.

Typ II felet är det vanligaste av dessa två fel en revisor kan göra. En brittisk undersökning, där företag som inlett konkurs under ett decennium undersöktes, visade att typ II fel begicks i cirka 75 procent av de undersökta företagen (Citron & Taffler, 1992).

4.4.6 Marknadens nytta av fortsatt driftutlåtande

Herbohn, Ragunathan och Garsden (2007) menar att det generella antagandet är att revisorns uttalanden angående företagets lönsamhet bör vara användbar för investerare och ge en tydlig signal till marknaden. Detta då revisorn har tillgång till intern information och har kunskaper när det gäller problem med den fortsatta driften. Däremot finner dem att forskning på detta område har gett blandat resultat. Några studier finner bevis för att aktiekursen skulle reagera negativt på en fortsatt driftnämning (Citron, Taffler & Jinn-Yang, 2008), medan andra hittar vaga eller inga bevis alls för några väsentliga förändringar av aktiekursen (Herbohn et al. 2007). Bessell, Anandarajan och Umar (2003) fann även att finansmarknaden inte nämnvärt påverkades av en anmärkning om problem med företagets fortsatta verksamhet, jämfört med om det utfärdats en standardberättelse.

Herbohn et al. (2007) genomför en undersökning på den australienska marknaden och kommer fram till en intressant slutsats. Resultatet visar på en märkbar negativ reaktion från marknaden perioden innan revisionsberättelsen ges ut snarare än efter. Detta tyder på

att revisionsberättelsen bekräftar redan känd information istället för att ge ytterligare information till marknaden. En förklaring till varför den negativa marknadsreaktionen uppstår innan tillkännagivandet av anmärkningen menar Herbohn et al. kan vara att den australienska marknaden är välinformerad. Ingen blir förvånad när revisorn lämnar en fortsatt driftnämning då detta inte är en plötslig händelse utan är resultatet av många tidigare händelser som marknaden redan har haft vetskap om.

Det finns alltså ett antal studier på hur en anmärkning angående den fortsatta driften påverkar företaget och revisorn. Det är däremot svårt att komma fram till någon slutsats då dessa studier har så olika resultat. O'Reilly (2010) menar att det finns ett problem med att undersöka konsekvenserna av anmärkningar i revisionsberättelsen, vilket är att revisionsberättelsen normalt sett lämnas samtidigt som övriga finansiella rapporter. Därmed är det svårt att veta om det är siffrorna i de finansiella rapporterna eller fortsatt driftnämningen som ger en marknadsreaktion. Ett annat problem, menar O'Reilly är att det kan vara svårt att säga exakt när information om en anmärkning angående den fortsatta driften når ut på marknaden, vilket gör det svårt att bedöma vilka reaktioner som hör till just denna information.

4.4.7 Externa faktorer

Det har genomförts studier (Hunt & Lulseged, 2007; Reynolds & Francis, 2000) som försöker utreda huruvida revisionsbyråns storlek påverkar en fortsatt driftnämning. Bli utfallet i revisionsberättelsen annorlunda beroende på om revisorn tillhör "Big 4" eller ett lite mindre revisionsföretag och hur påverkas revisionsföretaget av storleken på klienten?

Reynolds och Francis (2000) kommer i sin utredning fram till att revisorerna i dåvarande "Big 5" påverkas av klientens storlek. Reynolds och Francis menar att det är högre risk för större företag med ekonomiska bekymmer att få en fortsatt driftnämning än vad det är för ett liknande, men mindre företag. Av detta drar de slutsatsen att det viktigaste för revisorn i sin beslutsprocess är sitt rykte.

Hunt och Lulseged (2007) menar däremot att samma slutsatser inte kan göras när det gäller klienter hos mindre revisionsbolag, då det först och främst är skillnader på kvaliteten i revisionerna mellan "Big 5" och övriga. "Big 5" har högre kvalitet, både på grund av bättre utbildad personal och på grund av en bättre utvecklad teknologi som gör det lättare för dem att upptäcka fel. De löper en större risk för en rättslig tvist och de har även större

incitament till att vilja skydda sitt rykte. De riskerar att få betala höga rättegångskostnader eller skadestånd vid ett revisionsmisslyckande. Det finns även skillnader i klienternas egenskaper hos "Big 5" respektive övriga revisionsbyråer, till exempel framtida kassaflöden, storlek och finansiell hälsa som kan påverka sannolikheten för konkurs. Generellt sett är klienter hos "icke-big 5" revisorer mindre, har sämre ekonomi samt löper större risk att gå i konkurs och det är därmed mer sannolikt att de får en fortsatt driftanmärkning (Hunt & Lulseged).

Vidare undersöker Hunt och Lulseged (2007) revisorer som inte tillhör "Big 5". Vad de kom fram till liknar Reynolds och Francis (2000) upptäckt, nämligen att de större klienterna bemöts mer strikt. Hunt och Lulsegeds undersökning tyder på att det är mer sannolikt att det ges en anmärkning angående den fortsatta driften till en större klient än till en mindre, liknande klient. Hunt och Lulseged hittade däremot inga bevis för att det skulle finnas någon skillnad i behandling av klienter som betalade höga revisionsavgifter jämfört med annars likvärdiga klienter. Vad som däremot bör noteras är att deras urval endast bestod av publika företag och de flesta klienter hos "icke-Big 5" är privata.

4.4.8 Övrig problematik kring fortsatt driftutlåtanden

Det är naturligtvis problematiskt att förutspå ett företags framtida lönsamhet. Att framtiden är oviss är bara en del av det brus som revisorn måste ha i åtanke (Tucker et al., 2003). Tucker et al. menar att brus kan uppstå om revisorn misslyckas med att samla in bevis, de kan vara otillräckliga eller otillförlitliga, eller misstolkning av resultat. Tucker et al. har även bevisat att det finns andra faktorer som revisorn tar hänsyn till än de som faktiskt behövs för att följa de regelverk som finns. Exempel på sådana faktorer kan vara klientens storlek eller den ekonomiska förlust som revisorn riskerar att göra. De fann i en undersökning att 42,1 procent av de publika företag som gick i konkurs under 2001 och första halvan under 2002 fick rena revisionsberättelser året innan. 13 procent av revisorerna gav rena yttranden över 50 procent av gångerna trots att det fanns bevis om det motsatta.

Enligt Bhimani et al. (2009) finns ett annat viktigt problem; vilka redovisningsfaktorer ger signaler om problem som kan påverka den fortsatta driften? Det finns fortfarande ingen sådan överensstämmelse. Bhimani et al. menar att olika studier visar att de flesta revisorer använder någon form av mått för kassaflöde, intäkter och likviditet på kort och lång sikt. Redovisningsstandarder föreslår däremot andra faktorer som bör undersökas, dessa är

arbetskraft, antal kunder som företaget förlitar sig på och faktorer som företagets förmåga att sälja tillgångar, sänka sina kostnader och erhålla ytterligare kredit (Bhimani et al.).

4.5 Revisorns Kompetens

I en belgisk studie har man kommit fram till att revisorns utlåtande angående fortsatt drift sker genom en två-steps process, där revisorns först identifierar huruvida det existerar ett problem med företagets fortsatta drift och sedan ifall denne ska göra utlåtandet eller ej (Vanstraelen, 1999). Det första steget påverkas av om företaget har ekonomiska bekymmer och om revisorn har kompetens att upptäcka detta. Det andra steget påverkas av revisorns oberoende (Ruiz-Barabadillo, Gómez-Aguilar, De Fuentes-Barberá & Garcia-Benau, 2004). Revisorns kompetens och oberoende är två attribut som är beroende av varandra (Vanstraelen). Revisorns oberoende kommer det resoneras kring mer ingående i nästa avsnitt, här koncentrerar vi oss på revisorns kompetens.

År 1968 publicerade tidsskriften *The Accounting Review* en artikel av Fremgen som menar att det knappast finns en redovisningsbok för nybörjare som inte nämner att ett företags årsredovisning är upprättad med tanken om företagets fortsatta drift. Fremgen påpekar att fortlevnadsprincipen är en av de mest grundläggande och minst kontroversiella redovisningsprinciper, men att revisorns utbildning inte lägger tillräcklig fokus på den. Med ovanstående åsikt i åtanke, kan det antas att redan för över 40 år sedan kritiserades revisorn för dennes kunskap om fortlevnadsprincipen och därmed även utlåtande om fortsatt drift. Det är inte ovanligt att revisorns kompetens än idag är ifrågasatt vad gäller fortsatt driftutlåtanden. Haron, Hartadi, Ansari och Ismail (2009) menar att en revisor undviker att göra utlåtandet, då de inte har den relevanta kunskapen som behövs för att kunna uttala sig om huruvida företaget kommer fortsätta sin verksamhet i minst ett år framöver.

I den ovan nämnda belgiska studien undersöktes företag som inledde konkurs under 1996 och företag som hade ekonomiska bekymmer men som inte inledde konkurs. Vad som förväntades i undersökningen var att desto större sannolikhet att ett företag skulle inleda konkurs, desto större var sannolikheten att detta företag skulle fått ett utlåtande angående fortsatt drift i sin årsredovisning. Vanstraelen (1999) upptäckte däremot att detta samband inte existerar för belgiska företag. Utifrån detta anser Vanstraelen att revisorn antingen inte använder någon modell för konkursförutsägande eller att en sådan modell inte spelar någon roll för revisorns val att utfärda ett utlåtande eller ej.

Arnold et al. (2001) diskuterar om revisorn verkligen besitter den kunskap som krävs för att förstå klientens verksamhet tillräckligt bra för att kunna hitta orsaker till problem eller misslyckanden. I samband med detta kan man också fråga sig huruvida revisorn verkligen kan utvärdera och bedöma ledningens lösningar på problemen, och då bör man enligt Arnold et al. både ha kompetens och motivation i åtanke. Problem med motivation kan uppstå på grund av de motstridiga intressen som revisorn möter. Det mest idealiska hade varit om revisorn kunnat tillfredsställa alla parter. Det motiverar i vart fall revisorn att försöka tillfredsställa både klienten och behålla en god relation men ändå följa de regelverk som finns uppsatta för revisorn.

4.6 Revisorns oberoende

Att en revisor är oberoende är viktigt för att säkerställa informationen som ges i revisionsberättelsen. Svenska revisorer styrs av RS, där en referensram finns att följa när revisorn utför bestyrkandeuppdrag. Detta ramverk menar att IFACs Code of Ethics for Professional Accountants är styrande när det gäller etiska principer, vilket innefattar revisorns oberoende. Enligt IFACs Code of Ethics for Professional Accountants kan revisorns oberoende inbegripa två slags oberoende, Independence of Mind (översätts av FAR till Faktiskt oberoende) och Independence of Appearance (översätts av FAR till Synbart oberoende). Dessa definieras på följande sätt (ISA-volymer, 2009):

***Faktiskt oberoende:** Inställning som tillåter att ett uttalande görs utan att påverkas av faktorer som skulle kunna obehörigen påverka professionellt omdöme, vilket innebär att en person kan uppträda med integritet, vara objektiv och förhålla sig professionellt skeptisk.*

***Synbart oberoende:** Undvikande av fakta och omständigheter som är så betydelsefulla att en förständig och informerad extern part, med kännedom om all relevant information, innefattande tillämpade motåtgärder, rimligen skulle kunna dra slutsatsen att hederligheten, objektiviteten eller professionell skepsis hos ett revisionsföretag, eller en medlem i bestyrkandeteamet, har äventyrats.*

Revisorns oberoende har betydelse då det kommer till att göra ett utlåtande angående fortsatt drift (Vanstraelen, 1999). Revisorer har hävdats att de riskerar att bli utbytta mot en annan revisor om de gör ett utlåtande angående fortsatt drift som klienten anser vara felaktigt (Carey et al., 2008). Andra har visat att revisorns oberoende påverkas av så

kallade ex ante faktorer. Dessa faktorer är hur många klienter revisorn har förlorat föregående år, hur länge revisorn har haft klienten och den sista faktorn är hur mycket revisorn förväntar sig tjäna på klienten i framtiden. Vanstraelen (1999) upptäckte i sin undersökning att alla dessa tre faktorer spelade roll när revisorn skulle göra ett utlåtande. Desto fler klienter denne hade förlorat, desto mer motvillig var revisorn att göra ett utlåtande. Desto längre revisorn haft klienten och desto mer framtida förväntade inkomster från klienten, desto mer motvillig.

Frågan som bör diskuteras är om en sådan inställning inte strider mot de etiska reglerna om revisorns faktiska oberoende. De etiska reglerna fastställer att en revisor ska vara faktiskt oberoende i sina uttalanden för att säkerställa trovärdigheten. Om en revisor, som i ovanstående undersökning, väljer att påverkas av någon av nämnda faktorer och därför inte anmärker på den fortsatta driften bryter revisorn mot de uppsatta etiska reglerna. Ruiz-Barabadillo et al. (2004) visar i sin undersökning att revisorns oberoende påverkar sannolikheten till ett uttalande mer än vad revisorns kompetens gör.

4.7 Intressentmodellen/Agentteorin

I den ursprungliga intressentmodellen skapad av Freeman, 1984 ingick konkurrenter, kunder, anställda, leverantörer, aktieägare, stat och kommun (Fassin, 2009). FAR anser att revisorn utför sin revision för de ovan nämnda men även för kreditgivare samt styrelse och VD (FAR, 2005). I detta avsnitt kommer styrelse och VD behandlas som företagsledning och därmed företaget, vilket överrensstämmer med agentteorin.

Intressenter ger olika former av bidrag till ett företag givet ett visst pris. Företagsledningen strävar efter att få det bästa priset, till exempel så låga räntor från banker som möjligt, höga aktiekurser för aktieägare och låga löner till de anställda. Alla parter försöker maximera sin egen nytta. Till exempel agerar företagsledningen kanske inte alltid för att maximera aktieägarnas avkastning på investeringar (Hayes et al., 2005).

Företagets relationer är komplexa. Agenten (företaget) har en stor fördel jämfört med intressenterna när det gäller information om företaget. Ledningen vet mer om bolagets förmåga att återbetala lån än vad bankerna gör och de vet bättre än aktieägarna vad den faktiska vinsten är. Dessutom vet ledningen bättre än de anställda om företagets finansiella ställning är sådan att alla fortfarande kommer att ha anställning nästa år. För ledningen är det trots allt viktigt att intressenterna har ett gott öga till företaget eftersom de i slutändan

är beroende av dem när det gäller till exempel finansiering. För att få intressenterna att ha ett gott öga till företaget och tro på de uppgifter som ges måste den vara tillförlitlig. Därmed finns det incitament för både företaget och utomstående att ha en kompetent revisor (Hayes et al., 2005).

Anledningen till att använda sig av en revision är olika. Intressenterna vill säkerställa att det inte finns några fel i de finansiella rapporterna. Om sådana oegentligheter skulle existera ska revisorn upptäcka detta och rapportera om det i revisionsberättelsen (Hayes et al., 2005). Företagsledningen vill självklart att revisionsberättelsen ska vara ren.

Vanstraelen (1999) menar att två av de starkaste intressenterna är aktieägare och banker. Banker påstås ha ett större intresse av att företagen överlever och håller företagen vid liv genom kreditgivning, medan aktieägarna tenderar vara mer benägna att dra tillbaka sitt stöd från ett företag som har ekonomiska bekymmer. Vanstraelen påstår vidare att företag i områden med hög lånefinansiering via banker tenderar att få färre utlåtanden angående fortsatt drift relativt områden där aktieägarfinansiering används i högre grad. Vanstraelen gör kopplingen att banker ofta har mer insikt i företagen än vad aktieägarna har, vilket innebär att det finns ett större behov av att revisorn gör ett utlåtande angående fortsatt drift där aktieägarna står för större delen av kapitalet.

4.7.1 Förväntningsgapet

Användare av revisionstjänster har olika förväntningar på vad revisorn ska rapportera. Samtidigt har revisorn egna uppfattningar om vad som ska rapporteras eller revisorn har kanske inte tillräcklig kompetens för att göra rätt bedömning. Användarens förväntningar och revisorns uppfattningar stämmer inte alltid överrens och en klyfta uppstår mellan användaren och revisorn, det så kallade förväntningsgapet (Hayes et al., 2005). Detta gap skapar oro på revisionsmarknaden genom hot om stämningar när det inte finns en överrensstämmelse mellan användarens förväntningar och den faktiskt utförda revisionen (Anderson, Maletta & Wright, 1998).

Förväntningsgapet har betydelse för fortsatt drift i den mån att revisorer, under de senaste decennierna har kritiserats för att inte kunna upptäcka företag som riskerar konkurs. Arnold et al. (2001) menar att användarna anser att revisorn ska kunna förbereda intressenterna för en kommande konkurs, men att det ibland är svårt för revisorn att göra en bedömning angående den fortsatta driften. Arnold et al. diskuterar huruvida revisorer

saknar den relevanta kunskapen för att göra en bedömning om företagets fortsatta drift och att sådan bedömning borde lämnas åt insolvensexperter. Arnold et al. anser vidare att revisorer har bristfälliga kunskaper angående beslut om fortsatt drift och att de inte är tillräckligt förberedda för dessa beslut jämfört med insolvensexperter.

4.7.2 Diskussion angående revisionsberättelsens betydelse för intressenter

Clemedtson menar i en intervju att revisorernas roll måste bli mer tydlig för allmänheten (Precht, 2007). Karlsson (1992) var inne på samma linje och genomförde år 1992 en undersökning om hur användare tolkar revisionsberättelsen.

Karlsson (1992) menar att i goda tider har revisorn inte någon framträdande roll och hans rena revisionsberättelse kan uppfattas som en ”garantistämpel” som intressenterna inte tar någon större notis om. I kristider däremot, när företaget upplever så stora problem att till och med dess fortlevnad är hotad, uppstår ofta hård kritik mot revisorn. Revisorn har ägnat många timmar till att införskaffa information om företaget. Detta innebär att revisorn i normalfallet besitter kunskapen, problemet är hur han ska delge budskapet på lämpligaste sätt. Karlsson anser att revisionsberättelsen är central och dess utförande och innehåll bör vara föremål för en stor diskussion. Däremot har inte näringslivet reflekterat över revisionsberättelsens betydelse och inga akademiska studier har genomförts. Karlsson har genomfört en studie där han jämför olika tolkningar av revisionsberättelser hos auktoriserade revisorer och samt ”professionella användare av revisionsberättelser”. Karlsson delar upp revisionsberättelsen i sex problemområden och nedan redogör vi för hans slutsatser inom respektive område.

- *Uttalande om huruvida årsredovisningen uppgjorts enligt ABL*
Karlssons slutsats är att det inte fanns någon signifikant skillnad mellan revisorernas och användarnas tolkning inom detta område.
- *Uttalande angående fastställande av resultaträkning och balansräkning.*
Både revisorerna och användarna ansåg att räkenskaperna i hög grad var tillförlitliga vid en tillstyrkan och att tillförlitligheten var låg vid en avstyrkan. Däremot fanns en signifikant skillnad i hur man såg på värdering av tillgångar och skulder mellan de två grupperna.
- *Uttalande angående det i förvaltningsberättelsen framställda förslaget till dispositioner beträffande bolagets vinst eller förlust.*

De båda grupperna var eniga om att då vinstdispositionsförslaget inte tillstyrks är utdelningen för hög. Däremot menade revisorerna att en tillstyrkan är en garanti för att utdelningen inte ligger på en för hög nivå, medan användarna ansåg att en tillstyrkan absolut inte är en garanti för att utdelningen är skälig.

- *Uttalande angående ansvarsfrihet för styrelseledamöterna och VD*

En avstyrkan tolkades likartat av de båda grupperna, att när ansvarsfrihet avstyrkes har styrelseledamot eller VD skadat bolaget. Revisorerna menade att en tillstyrkan bekräftar att styrelse eller VD inte har skadat bolaget till skillnad från användarna som inte såg en tillstyrkan som en garanti.

- *Uttalande angående revisors granskning av årsredovisning samt styrelsens och VDs förvaltning.*

Både revisorerna och användarna var medvetna om att årsredovisningen kan innehålla felaktigheter oberoende av vilken typ av revisionsberättelse som utfärdats. Att revisorn rapporterar de felaktigheter som upptäcks var en uppfattning som de båda grupperna delade. Dessutom var de även medvetna om att revisorn arbetar utifrån ett väsentlighetskriterium.

- *Företagets framtid.*

Vid en oren revisionsberättelse ansåg båda grupperna att det kan finnas stora hot mot företagets fortlevnad. Vid en ren revisionsberättelse skiljde sig åsikterna. Revisorerna var ganska säkra på att det inte existerade några större hot mot den fortsatta driften. Användarna ansåg däremot att det trots en ren revisionsberättelse kan vara mycket möjligt att den fortsatta driften är hotad.

Karlssons slutsatser efter att ha utvärderat gruppernas olika tolkningar är att revisorerna utgår från ABL när de läser och tolkar revisionsberättelserna. Användarna tillämpar inte ABL i lika stor utsträckning och har generellt en mer skeptisk inställning. Karlsson menar att ABL avser att revisionsberättelsen ska vara en garantistämpel, vilket alltså användarna inte instämmer med.

Mårder (2011), VD på Aktiespararna, menar att revisionsberättelsen inte tillhandahåller tillräcklig med relevant information. Likaså menar han att revisorernas närvaro på årsstämmor vanligtvis inte heller ger något värde till vanliga aktieägare. Revisorn intar ofta en försvarsställning och hänvisar till styrelsen. Mårder menar att detta främst beror på de krav som ABL ställer upp, tillsammans med en kanske allt för stor oro för att lämna ut

information som kan skada företaget och som i sin tur blir dyrt för revisorn i form av skadestånd.

Mårder (2011) önskar större handlingsutrymme för revisorerna för att de ska kunna bidra med en mer rättvisande bild av företagets ställning. Dessutom är det viktigt att revisorerna ägnar mycket tid åt framtiden och de orosmoment som kan finnas. För att revisorn ska ha möjlighet att tillhandahålla en mer rättvisande bild bör det finnas större valmöjligheter mellan en ren och en oren revisionsberättelse. Detta skulle leda till att en avvikelse från den rena revisionsberättelsen blir mindre dramatisk. En helt ren revisionsberättelse skulle höra till ovanligheterna då det alltid finns rum för förbättringar.

Under den senaste tiden har det uppstått flera skandaler på marknaden där till synes välmående bolag plötsligt har gått i konkurs. Mårder (2011) anser att det är troligt att revisorerna har besuttit en annan, mer rättvisande bild av företaget än aktieägarna haft tillgång till. Vidare menar han att om revisorerna får fler valmöjligheter att utforma revisionsberättelserna kommer aktieägarna att få en mer rättvisande bild av företagets ställning.

Mårder (2011) påpekar att revisorerna är tillsatta av aktieägarna för att rapportera om bolagets förvaltning. Den information som revisorn tillhandahåller bör vara av tillräckligt hög kvalitet för att värdet av revisionen inte ska kunna ifrågasättas

5. Analys av undersökningen

I femte kapitlet presenterar vi vår undersökning i form av tabeller. Vi börjar med en genomgång av år 2007, följt av år 2009 och vi använder oss av χ^2 -metoden för att analysera tabellerna. Dessa analyser kommer sedan vara en av byggstenarna i vår slutsats.

5.1 Förutsättningar för analys

För att genomföra en analys av undersökningen har vi valt att analysera tabellerna med χ^2 -metoden. För att det ska vara möjligt att använda χ^2 -metoden krävs dels att ingen förväntad frekvens får vara lägre än ett och dels att högst 20 procent av de förväntade frekvenserna får understiga fem (Körner & Wahlgren, 2006). Vidare krävs det vid analys av korstabeller att antal frihetsgrader fastställs, detta görs för att det ska bli möjligt att fastställa det kritiska värdet där nollhypotesen kan förkastas (Körner & Wahlgren). Det kritiska värdet fastställs även genom att fastställa en signifikansnivå, vi har valt att testa de uppställda hypoteserna med signifikansnivån 5. De kritiska värdena har sedan hämtats från Tabeller och formler för statistiska beräkningar (Körner, 2007).

5.1 Samband fortsatt drift och bransch

I följande avsnitt kommer vi undersöka om företagets branschtillhörighet påverkar huruvida det görs ett utlåtande angående dess fortsatta drift. För att kunna visa om en sådan skillnad existerar ställer vi upp följande hypoteser:

H_0 : Det finns inga skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar mellan branscher

H_1 : Det finns skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar mellan branscher

5.1.1 Bransch 2007

Tabell 3. Antal fortsatt driftnmärkningar indelat per bransch, 2007

Bransch	Revisionsberättelser utan anmärkning	Antal fortsatt drift anmärkningar	Antal revisionsberättelser	Fortsatt drift anmärkningar %
Handel	51 (48,96)	3 (5,04)	54	5,6 %
Tjänster	53 (56,21)	9 (5,79)	62	14,5 %
Fastigheter	4 (4,53)	1 (0,47)	5	20 %
Tillverkning	9 (9,07)	1 (0,93)	10	10 %
Transport	9 (8,16)	0 (0,84)	9	0 %
Bygg	8 (7,25)	0 (0,75)	8	0 %
Övrigt	2 (1,81)	0 (0,19)	2	0 %
Totalt	136	14	150	9,3 %

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser

Tabell 3 visar en branschindelning över de undersökta företagen för 2007. Vad vi kan

utläsa från denna tabell är att tjänsteföretag i högre utsträckning får fler utlåtanden angående den fortsatta driften än handelsföretag. Handel och tjänster är de grupper som vi kommer att använda i analysen då de är tillräckligt stora för att uppfylla kraven för ett χ^2 -test. För att genomföra en analys av branschtillhörighetens påverkan måste tabellen omarbetas. Den nya indelningen visas i tabell 4.

Tabell 4. Antal fortsatt driftnmärkningar indelat per bransch, 2007

Bransch	Rena revisions-berättelser	Antal fortsatt drift anmärkningar	Antal revisions-berättelser	Fortsatt drift anmärkningar %
Handel	51 (48,96)	3 (5,04)	54	5,6 %
Tjänster	53 (56,21)	9 (5,79)	62	14,5 %
Övrigt	32 (30,83)	2 (3,17)	34	5,9 %
Totalt	136	14	150	9,3 %

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser
Omarbetning av tabell 3

Efter omarbetningen är tabellen nu möjlig att analysera med hjälp av χ^2 -metoden. Antalet frihetsgrader blir för denna tabell 2 och det kritiska värdet blir därmed 5,991. χ^2_{obs} beräknas till 3,35. Då χ^2_{obs} är mindre än det kritiska värdet kan vi ej förkasta nollhypotesen.

5.2.2 Bransch 2009

Tabell 5. Antal fortsatt driftnmärkningar indelat per bransch, 2009

Bransch	Rena revisions-berättelser	Antal fortsatt drift anmärkningar	Antal revisions-berättelser	Fortsatt drift anmärkningar %
Handel	42 (40,29)	5 (6,71)	47	10,6 %
Tjänster	61 (62,57)	12 (10,43)	73	16,4 %
Fastigheter	15 (13,71)	1 (2,29)	16	6,3 %
Tillverkning	11 (12,86)	4 (2,14)	15	26,7 %
Transport	9 (7,71)	0 (1,29)	9	0 %
Bygg	12 (12,86)	3 (2,14)	15	20 %
Totalt	150	25	175	14,3 %

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser
Inget företag behövde sorteras som övrigt

I tabell 5 kan vi utläsa att flest företag inleder konkurs inom handels- och tjänstebanschen för 2009. Det är även stor andel anmärkningar angående den fortsatta driften inom tjänstesektorn. Vi finner en liten tendens till att antalet konkurser minskar i handelssektorn medan antalet konkurser i de andra sektorerna ökar i lågkonjunktur. Då vi undersöker fler företag år 2009, borde alla branschgrupperingar öka i antal. Även om antalet konkurser i handelssektorn minskar år 2009 så ökar antalet fortsatt driftnmärkningar. Anmärkningsvärt är att av de nio transportföretag vi undersökt har inte en enda anmärkning på den fortsatta driften har utfärdats. För att kunna genomföra en

hypotesprövning för branschtillhörighetens påverkan för 2009 måste vi omarbeta tabellen då den inte uppfyller kraven för ett χ^2 -test. Den nya tabellen, tabell 6 har likadan utformning som tabell 4.

Tabell 6. Antal fortsatt driftnmärkningar indelat per bransch, 2009

Bransch	Rena revisionsberättelser	Antal fortsatt drift anmärkningar	Antal revisionsberättelser	Fortsatt drift anmärkningar %
Handel	42 (40,29)	5 (6,71)	47	10,6 %
Tjänster	61 (62,57)	12 (10,43)	73	16,4 %
Övrigt	47 (47,14)	8 (7,86)	55	14,5 %
Totalt	150	25	175	14,3 %

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser

Omarbetning av tabell 5

Efter omarbetningen är det nu möjligt att använda χ^2 -metoden för att testa de uppställda hypoteserna. Antalet frihetsgrader är 2 och det kritiska värdet är därför 5,991. χ^2_{obs} beräknas till 0,79. Då 0,79 är mycket mindre än 5,991 innebär det att nollhypotesen ej kan förkastas. Detta medför att inte heller för 2009 verkar det existera ett samband mellan branschtillhörighet och en anmärkning angående företagets fortsatta drift.

5.2 Samband fortsatt drift och revisionsbyråns storlek

Tidigare har vi nämnt att Hunt och Lulseged (2007) menar att Big 4:s revision är av högre kvalitet, både på grund av bättre utbildad personal och på grund av en bättre utvecklad teknologi som gör det lättare för dem att hitta fel. En naturlig slutsats kan vara att detta leder till att större antal anmärkningar angående den fortsatta driften utfärdas hos Big 4. Däremot menar Hunt och Lulseged även att klienter hos ”icke-big 5” revisorer generellt sett är mindre, har sämre ekonomi samt löper större risk att gå i konkurs och det är därmed mer sannolikt att de får en fortsatt driftnmärkning. Vi vill därför utreda huruvida revisionsbyråns storlek påverkar antalet fortsatt driftnmärkningar. Följande hypoteser har ställts upp:

H_0 : Det finns inga skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar beroende på revisionsbyråns storlek

H_1 : Det finns skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar beroende på revisionsbyråns storlek

5.2.1 Revisionsbyråns storlek 2007

Tabell 7 visar en indelning av revisionsbyråns storlek och andelen utlåtanden som dessa gjort. Tabellen antyder att de lokala byråerna är sämre på att göra utlåtanden angående

fortsatt drift jämfört med andra byråer, medan de större firmorna (exklusive big 4), relativt sett, oftare anmärker på den fortsatta driften.

Tabell 7. Antal fortsatt driftnmärkingar beroende på revisionsbyråns storlek, 2007

	Rena revisionsberättelser	Antal fortsatt drift anmärkingar	Antal revisionsberättelser	Fortsatt drift anmärkingar %
Big 4	41 (41,71)	5 (4,29)	46	10,8 %
Större firmor (exklusive big 4)	17 (19,95)	5 (2,05)	22	22,7 %
Lokala byråer	78 (74,35)	4 (7,65)	82	4,9 %
Totalt	136	14	150	9,3 %

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser

Då vi har två förväntade frekvenser som understiger fem (33 procent) kan inte χ^2 -metoden användas. Vi anser det även vara svårt att addera två rader eller kolumner då det mest relevanta för oss skulle vara att jämföra Big 4 med icke-big 4. χ^2 -metoden kan ändå inte användas då en förväntad frekvens av fyra (25 procent) understiger fem. En analys av 2009 kommer däremot att genomföras nedan.

5.2.2 Revisionsbyråns storlek 2009

Tabell 8 antyder liksom tabell 7 att de större revisionsbyråerna lämnar anmärkingar angående den fortsatta driften i större utsträckning än de mindre, lokala byråerna. Främst är det gruppen med större firmor (exklusive big 4) som utmärker sig med hela 20,5 procent anmärkingar.

Tabell 8. Antal fortsatt driftnmärkingar beroende på revisionsbyråns storlek, 2009

	Rena revisionsberättelser	Antal fortsatt drift anmärkingar	Antal revisionsberättelser	Fortsatt drift anmärkingar %
Big 4	52 (51,43)	8 (8,57)	60	13,3
Större firmor (exklusive big 4)	31 (33,43)	8 (5,57)	39	20,5
Lokala byråer	67 (65,14)	9 (10,86)	76	11,8
Totalt	150	25	175	14,3

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser

Då alla förväntade frekvenser överstiger fem finns inget hinder för att utföra χ^2 -metoden. Vår beräkning leder fram till ett χ^2_{obs} -värde på 1,65. Antalet frihetsgrader beräknas till 2 vilket innebär ett kritiskt värde på 5,991. Då χ^2 understiger det kritiska värdet kan vi ej förkasta nollhypotesen.

5.2.3 Jämförelse revisionsbyråns storlek 2007 och 2009

Tabell 9. Jämförelse fortsatt driftnämningar beroende på revisionsbyråns storlek, 2007 och 2009

	2007	2009
	Fortsatt drift anmärkningar %	Fortsatt drift anmärkningar %
Big 4	10,8 %	13,3 %
Större firmor (exklusive big 4)	22,7 %	20,5 %
Lokala byråer	4,9 %	11,8 %
Totalt	9,3 %	14,3 %

Generellt sett kan man se att både under 2007 och 2009 är de större firmorna (exklusive big 4) bäst på att ge fortsatt driftnämningar, följt av ”Big 4” och till sist de lokala byråerna. Det är främst i högkonjunktur som de lokala byråernas anmärkningar angående den fortsatta driften på 4,9 procent är långt under genomsnittet på 9,3 procent. Det är framför allt deras ökade antal anmärkningar som bidrar till ett högre genomsnitt, 14,3 procent för 2009.

5.3 Samband fortsatt drift och klientföretagets storlek

Vi vill genom vår undersökning ta reda på huruvida revisorn påverkas av klientföretagets storlek när han fattar sitt beslut att anmärka på den fortsatta driften eller ej. Detta leder fram till följande hypoteser:

H_0 : Det finns inga skillnader i antal fortsatt driftnämningar till följd av klientens storlek.

H_1 : Det finns skillnader i antal fortsatt driftnämningar till följd av klientens storlek.

5.3.1 Klientföretagets storlek 2007

Tabell 10. Antal fortsatt driftnämningar beroende på klientföretagets storlek, 2007

Omsättning	Rena revisions- berättelser	Antal fortsatt drift anmärkningar	Antal revisions- berättelser	Fortsatt drift anmärkningar %
0-500	40 (40,8)	5 (4,2)	45	11,1 %
500-2000	29 (29,92)	4 (3,08)	33	12,1 %
2000-5000	25 (25,39)	3 (2,61)	28	10,7 %
5000-	42 (39,89)	2 (4,11)	44	4,5 %
Totalt	136	14	150	9,3 %

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser

Tabell 10 visar indelning av klientföretagets storlek mätt i omsättning. Vad vi kan utläsa ur tabellen är att det inte existerar någon större skillnad i antalet utlåtande beroende på

företagets omsättning för de tre första grupperna. Däremot kan det utläsas att de stora företagen får färre antal utlåtanden än övriga företag i undersökningen. Detta kan tyda på att revisorer i Sverige tvekar inför att göra ett utlåtande angående den fortsatta driften för större företag i jämförelse med mindre företag. För att kunna använda χ^2 -metoden krävs en omarbetning av tabellen då fler än 20 procent av de förväntade frekvenserna understiger fem. Tabell 11 visar den nya indelningen.

Tabell 11. Antal fortsatt driftnämningar beroende på klientföretagets storlek, 2007

Omsättning	Rena revisionsberättelser	Antal fortsatt drift anmärkningar	Antal revisionsberättelser	Fortsatt drift anmärkningar %
0-2000	69 (70,72)	9 (7,28)	78	11,1 %
2000-	67 (65,28)	5 (6,72)	72	10,7 %
Totalt	136	14	150	9,3 %

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser

Omarbetning av tabell 10

Efter omarbetningen kan tabellen analyseras med χ^2 -metoden. Antalet frihetsgrader är 1 vilket leder till ett kritiskt värde på 3,841. χ^2_{obs} beräknas till 0,80, vilket betyder att nollhypotesen ej kan förkastas. Detta innebär att vi ej kan bevisa att klientens storlek påverkar revisorn i dennes val att anmärka på företagets fortsatta drift.

5.3.2 Klientföretagets storlek 2009

Tabell 12. Antal fortsatt driftnämningar beroende på klientföretagets storlek, 2009

Omsättning	Rena revisionsberättelser	Antal fortsatt drift anmärkningar	Antal revisionsberättelser	Fortsatt drift anmärkningar %
0-500	40 (41,14)	8 (6,86)	48	16,7 %
500-2000	31 (30,86)	5 (5,14)	36	13,9 %
2000-5000	31 (32,57)	7 (5,43)	38	18,4 %
5000-	48 (45,43)	5 (7,57)	53	9,4 %
Totalt	150	25	175	14,3 %

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser

Tabell 12 antyder att de största klienterna får färre fortsatt driftnämningar än andra, vilket överensstämmer med vår bild av att revisorerna ser större fördelar i att tillfredsställa en större klient. En jämförelse mellan tabell 12 och tabell 10 visar på liknande tendenser, att de största företagen får färre fortsatt driftnämningar. Denna tabell är möjlig att analysera med χ^2 -metoden då den uppfyller kraven. Antalet frihetsgrader är 3, detta resulterar i att det kritiska värdet uppgår till 7,815. $\chi^2_{\text{obs}} = 1,77$. Detta innebär att vi inte heller för 2009 kan förkasta nollhypotesen

För att kunna genomföra en jämförelse mellan de båda åren har vi även omarbetat tabell 12

för 2009, vilket resulterat i tabell 13.

Tabell 13. Antal fortsatt driftnämningar beroende på klientföretagets storlek, 2009

Omsättning	Rena revisionsberättelser	Antal fortsatt drift anmärkningar	Antal revisionsberättelser	Fortsatt drift anmärkningar %
0-2000	71 (72)	13 (12)	84	16,7 %
2000-	79 (78)	12 (13)	91	18,4 %
Totalt	150	25	175	14,3 %

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser

Omarbetning av tabell 12

Tabell 13 är utformad likadant som tabell 11, vilket innebär att antalet frihetsgrader och det kritiska värdet är samma för båda tabellerna. Det framräknade χ^2_{obs} uppgår till 0,19. Vi kan här dra samma slutsats som för tidigare tabeller, nollhypotesen kan ej förkastas.

5.4 Konjunktorens påverkan på fortsatt driftutlåtan

I detta avsnitt kommer vi genomföra en jämförelse i antal fortsatt driftutlåtan mellan år 2007 och 2009. Denna jämförelse kommer visa huruvida en rådande hög- respektive lågkonjunktur påverkar revisorn i dennes bedömning. För att kunna fastställa ett resultat måste vi ställa upp de hypoteser som ska prövas, dessa formuleras som följande:

H_0 : Det finns inga skillnader i antal fortsatt driftnämningar mellan hög- och lågkonjunktur.

H_1 : Det finns skillnader i antal fortsatt driftnämningar mellan hög- och lågkonjunktur.

Tabell 14. Jämförelse fortsatt driftnämningar för 2007 och 2009

	2007	2009
Ren revisionsberättelse	44,7 %	38,3 %
Oren revisionsberättelse utan fortsatt driftnämning	46 %	47,4 %
Oren revisionsberättelse med fortsatt driftnämning	9,3 %	14,3 %
Totalt	100 %	100 %

I tabell 14 kan vi se att det existerar en viss skillnad i antal rena revisionsberättelser mellan år 2007 och år 2009. Procentuellt sett är det färre företag som får en ren revisionsberättelse i lågkonjunktur. De orena revisionsberättelserna utan fortsatt driftnämning ligger på ungefär samma nivå för båda åren. Däremot är det fler företag under lågkonjunktur som får en fortsatt driftnämning enligt vår undersökning. Detta tyder på att det finns en skillnad i antalet fortsatt driftnämningar mellan åren. För att testa de uppställda hypoteserna

genomför vi ett χ^2 -test. För att kunna genomföra testet använder vi oss av tabell 15 som visar antal fortsatt driftnmärkningar respektive revisionsberättelser utan fortsatt driftnmärkning:

Tabell 15. Jämförelse antal fortsatt driftnmärkningar för 2007 och 2009

	Revisionsberättelse utan fortsatt drift anmärkning	Med fortsatt drift anmärkning	Totalt antal revisionsberättelser
2007	136 (132)	14 (18)	150
2009	150 (154)	25 (21)	175
Totalt	286	39	325

Siffror inom parentes är förväntade frekvenser

För denna tabell får vi antalet frihetsgrader till 1 vilket medför ett kritiskt värde på 3,841. χ^2_{obs} beräknas till 1,88, vilket är mindre än det kritiska värdet. Detta innebär att nollhypotesen ej kan förkastas.

6. Presentation av intervjuer

I sjätte kapitlet kommer vi redogöra för våra intervjuer med intressenter. Först presenteras de banker vi har intervjuat samt en sammanställning av de svar vi erhållit. Till sist presenteras de leverantörer vi intervjuat tillsammans med en sammanställning av deras svar.

6.1 Bankintervjuer

6.1.1 Presentation av banker

Av de banker vi kontaktat har vi fått positiv respons från tre stycken, Nordea, SEB och Sparbanken Öresund. Då några av intervjupersonernas hade önskemål om att vara anonyma har vi valt att benämna bankerna Bank A, Bank B och Bank C.

6.1.1.1 Nordea

På Nordea var vår intervjuperson Henrik Larsson som har arbetat inom Nordea i cirka 30 år. De första 10 åren har han arbetat med privatkunder och de senaste 20 åren har Henrik Larsson arbetat med företagskunder och är numera främst kundansvarig.

6.1.1.2 SEB

Vi har genomfört en intervju med Jonas Björk på SEB som varit företagsrådgivare för allt från enskild firma till större bolag. Jonas Björk är sedan 1,5 år tillbaka kreditansvarig för distrikt mellersta Skåne och är vice ordförande för den regionala kreditgivningskommitté som har sitt säte i Lund.

6.1.1.3 Sparbanken Öresund

Vår intervjuperson på Sparbanken Öresund i Lund var Jesper Åkesson. Han har arbetat på Sparbanken Öresund i över 20 år. Hans yrkesliv har innefattat allt från att sitta i kassan till att arbeta som privatrådgivare, företagsrådgivare och kontorschef för ett mindre kontor. Numera arbetar Jesper Åkesson återigen som företagsrådgivare.

6.1.2 Presentation av intervjuer

6.1.2.1 Vad är viktigast när ni tar er an en ny kund?

Bank A och Bank B har båda gemensamt att återbetalningsförmåga och säkerhet för krediterna är viktigast. Att företaget har möjlighet att betala tillbaka är grundläggande. Bank C håller med om att återbetalningsförmåga är av största vikt men anser att viktigast av allt är att banken har förtroende för den man gör affärer med. Alla banker är överens om

att det även finns andra aspekter som spelar in så som historiska siffror, budget och framtida prognoser, affärsplan, styrelse, grundare och vilken bransch företaget befinner sig i. Bank C menar att man även granskar företagets styrning, om företaget har en egen ekonomiavdelning och man gör även en finansiell analys där man tittar på eget kapital, extern finansiering, intern finansiering och gör grundläggande nyckeltalsanalyser.

Alla banker är även överens om att revisionsberättelsen är en viktig komponent när de beslutar sig för att lämna krediter till ett företag. Den vägs in i bedömningen av företagets återbetalningsförmåga. Bank C menar att alla dessa komponenter vägs samman och leder till en riskklass som styr hur banken ser på företaget. En högre riskklass innebär ett bevakningsengagemang för banken som både kan leda till problem för företaget att erhålla nya krediter och även till högre kostnad för nuvarande krediter. Revisionsberättelsen är en del av bokslutet och är en, för bankerna, viktig kvalitetsstämpel på att siffrorna är korrekta. Påtalade brister är aldrig bra. Bank A anser att en ren revisionsberättelse i stort sett är ett måste, medan Bank B menar att det krävs en närmare undersökning om revisorns bedömning vid en oren revisionsberättelse. Även Bank C anser att en ren revisionsberättelse i stort sett är ett måste men menar också att de kan göra undantag om det är en mindre avvikelse och företaget har en bra förklaring till den orena revisionsberättelsen.

6.1.2.2 Hur påverkar ett fortsatt driftutlåtande?

Att en fortsatt driftnämning i revisionsberättelsen är negativt är alla banker rörande överens om. Bank A menar att det i princip inte finns någon möjlighet för ett företag som fått en fortsatt driftnämning att få låna krediter hos dem. Däremot kan det finnas omständigheter som en förändrad affärsidé eller nya investerare som kan förändra bankens syn på företaget. Bank C är inne på samma linje och menar att det är osannolikt att ett företag som har uppenbara problem med den fortsatta driften skulle få lån hos dem. De kan erbjuda synpunkter och råd och företaget är välkommet igen när situationen är utagerad. Det kan ses som positivt i framtiden om ett företag visat sig vara handlingskraftigt och lyckats ta sig ur en svår situation. När det gäller en befintlig kund menar Bank C att det krävs en bra och långsiktig plan för den fortsatta driften. En fortsatt driftnämning påverkar naturligtvis riskklassen vilket leder till att priset kan stiga för kunden. Bank C menar att det oftast inte är bra att ge nya krediter till bolag som går dåligt. Det finns ändå tillfällen när banken trots allt gör detta, om de kan se att en tillfällig försämring kan leda

till ett nytt läge som är bättre än utgångsläget. Bank B menar att en tätare kontakt med kunden krävs vid en fortsatt driftanmärkning. Det krävs en utredning för att komma fram till varför anmärkningen uppstått och hur de kan förhindra ytterligare en anmärkning. De menar även att de kan kräva en högre ränta, bättre säkerhet eller högre krav på återbetalning om anmärkningen innebär en högre risk för banken. När Bank B tar sig an en ny kund menar de att det krävs att det finns en god anledning till en fortsatt driftanmärkning och en plan för hur företaget ska arbeta för att nästa revisionsberättelse ska bli ren. Det är även av stor vikt att banken har förtroende för kundens planer.

6.1.2.3 Finns det övriga faktorer som påverkar?

Det finns flera andra faktorer som påverkar banken i sitt beslut att ta sig an en ny kund. Bank A menar att branschen påverkar i hög grad. En del branscher är mindre populära på grund av att det är vanligare med svarta pengar och oärliga räkenskaper. Vissa branscher har även en högre konkursrisk som till exempel restaurangbranschen. Även Bank B anser att vilken bransch företaget befinner sig är av stor vikt. Det finns branscher med hög risk respektive låg risk. Dessutom kan banken ha beslutat om hur stort engagemang de vill ha i en specifik bransch. Bank C anser liksom de andra, att branschen har stor betydelse. De gör branschanalyser och kan vara mer restriktiva om de finner negativa utsikter inom en specifik bransch. Överlag menar Bank C att man liksom Bank A, har en rätt konservativ syn på hotell- och restaurangbranschen. De menar även att de har en kreditportfölj där de vill ha en bra blandning av olika sorters krediter. Detta är ett internt affärsbeslut och kan till exempel leda till att de inte letar kunder inom en viss bransch där portföljen är full, då *”man ej vill ha alla ägg i samma korg”*.

Bank A menar att storleken på företaget inte spelar någon större roll. Bank B vill däremot påpeka att större bolag oftast betyder större krediter vilket kan påverka beslutet om banken ligger med stora krediter mot en enskild kund. Bank C menar att storleken på företaget inte spelar någon roll. En stor kund kan de tjäna mycket på men också förlora mycket på. Många små kunder kan generera samma intäkter men förlusten blir mindre om man förlorar en kund.

Bank A menar att de har förtroende för flertalet revisorer. De påpekar också att det finns revisorer som inte har samma förtroende. Bank B menar att en känd revisor har sina fördelar då banken känner till att revisorn är noggrann, seriös och är ett bra stöd till företaget. Bank C anser inte att namnet på revisionsbyrån spelar någon roll och att de flesta

revisorer är duktiga och har god yrkesheder. Däremot finns det, som i alla yrkeskategorier, personer man har en bättre relation till och ett större förtroende för. Bank C menar alltså att namnet på revisorn spelar större roll än vilken revisionsbyrå denne tillhör men att man också utgår ifrån att en auktoriserad revisor vet vad som ska göras.

Bank A menar att de alltid gör en affärsmässig bedömning. Banker gör inte affärer för att vara snälla utan för att tjäna pengar. De tittar helt enkelt på de affärsmöjligheter som finns. Bank A menar även att om det finns en fortsatt driftnmärkning i revisionsberättelsen, kommer säkerheterna i andra hand. Trots att man har säkerheter blir ett banklån hos dem nästintill omöjligt vid en fortsatt driftnmärkning. Bank A anser att man väldigt sällan råkar ut för en fortsatt driftnmärkning. Orena revisionsberättelser är mer vanligt där revisorn har påpekat att man misskött sig på något vis, inte betalat skatter i tid eller lämnat in årsredovisningen för sent. Bank A menar att revisorn ska ha rätt stort fog för att kunna utfärda en anmärkning, vilket också leder till att banken reagerar kraftigt på ett sådant uttalande. Vidare anser Bank A även att förvaltningsberättelsen är av betydelse. Här redogör företaget för verksamheten och de kan beskriva eventuella problem som uppkommit under året så som konjunkturläget, hårdare prispress eller att man förlorat viktiga kunder. Detta vägs naturligtvis också in i helhetsbilden.

Bank C menar att revisionsberättelsen är viktig då årsredovisningen i sig endast är ett papper med siffror. Revisionsberättelsen ger en kvalitetsstämpel då banken inte är involverad i företagets verksamhet. När revisionsplikten förändras ställer detta högre krav på banken att göra mer ingående analyser. Bank C menar att de ställer krav på att en auktoriserad revisor finns hos kunder och engagemang där riskerna är större. Det är av stor vikt för banken att säkerställa att kvaliteten i rapporterna finns där, det är inte acceptabelt att företaget gör sig av med revisorn på grund av kostnadsbesparingar. Bank C anser att en rätt använd revisor är ett stöd för företaget att fatta rätt beslut inför framtiden.

6.2 Leverantörsintervjuer

Vi har genomfört ett antal intervjuer med leverantörer för att undersöka huruvida en kunds fortsatt driftnmärkning påverkar deras relation. Intervjupersonerna har varit försäljningschefer och dylik personal inom företag vars främsta kund är andra företag. De intervjuade företagen är Epecon AB, Haglöfs Scandinavia AB, Hugo Tillquist AB, Matkompaniet AB, Servera R&S AB och Skånemejerier ekonomisk förening. Företagen och dess intervjuperson kommer att presenteras mer ingående nedan.

6.2.1 Presentation av företagen

6.2.1.1 Epecon AB

Epecon är ett företag som specialiserat sig på vattenburen värme och är en ledande aktör på marknaden inom radiatorer (Epecon:s hemsida). Företaget är medelstort och hade år 2010 en omsättning på 82 miljoner kronor och en vinst som uppgick till 4,5 miljoner kronor (Retriever Bolagsinfo). Intervjuperson på företaget är Tommy Persson som är regionchef för södra Sverige.

6.1.2.2 Haglöfs Scandinavia AB

Haglöfs Scandinavia är ett företag som specialiserat sig på så kallad "outdoor"-klädsel. De bedriver fabrikation- och grosshandelsrörelse, vilket innebär att de tillverkar och säljer sina varor till återförsäljare (Haglöfs hemsida). Företaget hade under 2009 en omsättning på 556 miljoner kronor och ett redovisat resultat på nästan 38 miljoner kronor (Retriever Bolagsinfo). Personen vi kontaktade på företaget var deras "sales director" Richard Jägrud, vilken vidarebefordrade frågorna till en icke namngiven person på deras avdelning för kundreskontran.

6.2.1.3 Hugo Tillquist AB

Hugo Tillquist AB är ett teknikhandelsföretag som förser "*marknaden med produkter och system för mätning och detektering inom energi- och industriautomation*" (Hugo Tillquists hemsida). Företaget delar in sig själv i tre olika affärsområden, energi, OEM (maskinbyggnad) och processautomation. Företagets omsättning det senaste räkenskapsåret, år 2010, var 89 miljoner kronor vilket gav ett positivt resultat på 4,5 miljoner kronor (Retriever Bolagsinfo). Vi fick en intervju med Clas-Henrik Gustafsson vars arbete i företaget är säljare inom maskinbyggnad för västra Sverige.

6.2.1.4 Matkompaniet AB

Hos Matkompaniet AB intervjuade vi Thomas Stålberg som är försäljningschef för Restaurang & Storkök inom företaget. Matkompaniet är en "*oberoende importör och grossist av såväl kyl- och frysvaror som kolonivaror*" (Matkompaniets hemsida). Matkompaniets kunder återfinns inom dagligvaruhandeln och restaurang samt storkök. Företaget är stort och omsatte år 2010 över 250 miljoner kronor och hade samtidigt en vinst på nästan nio miljoner kronor (Retriever Bolagsinfo).

6.2.1.5 Servera R&S AB

Intervjuperson hos Servera R&S AB är Johannes Reftberger som är Serveras försäljningsdirektör. Servera är ett företag som specialiserat sig på den svenska ”*professionella måltidsverksamheten*” (Serveras hemsida), vilket innebär restauranger och storkök. Företaget säljer utrustning, livsmedel och förbrukningsvaror. Servera R&S AB är mycket stort och hade år 2010 en omsättning på över sju miljarder kronor och ett positivt resultat på nästan 39 miljoner kronor (Retriever Bolagsinfo).

6.1.2.6 Skånemejerier ekonomisk förening

Skånemejerier är en ekonomisk förening som ägs av mjölkbönder. Föreningen är en stor aktör inom den svenska detaljhandeln, närmare bestämt dagligvaruhandeln och livsmedelsbranschen (Skånemejeriers hemsida). Skånemejerier har tre försäljningskanaler, dagligvaruhandeln, storhushåll och SVH. Skånemejerier hade under 2010 en omsättning på 3,3 miljarder kronor och en vinst på nästan 280 miljoner kronor (Retriever Bolagsinfo). Vi intervjuade två personer hos Skånemejerier, Mikael Ljungdahl som är Skånemejeriers försäljningsdirektör och Niclas Lundin som är föreningens koncerncontroller.

6.2.2 Presentation av intervjuer

Nedan kommer vi göra en genomgång av intervjuerna och vilka svar vi har fått från intervjupersonerna. Då några intervjupersoner har haft önskemål om anonyma svar väljer vi att anonymisera alla. Företagen kommer benämnas Alfa, Beta, Gamma, Delta, Kappa och Zeta för att förtydliga vilka som svarade vad.

6.2.2.1 Gör ni någon bakgrundskoll på nya och befintliga kunder?

Den första frågan vi ställde till företagen var huruvida de genomför någon bakgrundkontroll för nya och befintliga kunders ekonomiska situation. Alla företag genomför någon slags kontroll över nya kunder genom en kreditkontroll hos något kreditupplysningsföretag eller dylikt. Alfa, Beta och Zeta genomför kontroller för alla nya kunder, Delta som har affärer med mycket stora kunder väljer att inte genomföra några kontroller hos sina allra största kunder. De ger ett exempel på en mycket stor affär som nyligen genomförts utomlands där man ansåg att kundens storlek var så pass stor och välkänd att risken var mycket låg. Gamma säger att kunder som beställer mindre antal av standardartiklar i princip inte kontrolleras. Däremot kontrollerar man nya kunder som önskar att beställa stort antal produkter eller specialprodukter genom en översiktlig

bakgrundskontroll där man kontrollerar företagets omsättning och lönsamhet för de närmast föregående åren. Företag som inte kan motivera en låg omsättning eller mycket få anställda undviker Gamma helst att inleda en affärsrelation med då de har dålig erfarenhet av sådana kunder. Kappa svarar att nya kunder som ansöker om kredit genomgår en process där företagets uppgifter kontrolleras genom UC och Soliditet. Kappas kunder som använder förskottsbetalning kontrolleras inte överhuvudtaget.

Alla företag verkar behandla befintliga kunder med likartade metoder. Beta och Zeta har kunderna på bevakning hos ett kreditbevakningsföretag för att få information om något ändrar sig hos kunderna. Gamma och Alfa anger att de genomför en ny kreditbedömning vid behov, främst vid försenad betalning. Delta anger att mindre kunder får en spärr efter två obetalda fakturor, men att det alltid finns en personlig bedömning av framtida affärer med företagen. Kappa menar att *”mer eller mindre alla kunder kreditbevakas”*.

6.2.2.2 Revisionsberättelsen versus finansiella rapporter

Av ovanstående svar verkar det som att inget företag faktiskt läser revisionsberättelsen, alla verkar använda sig av kreditupplysningar och inte revisionsberättelsen i sig. En fråga vi ställde till företagen behandlade hur stor vikt som läggs vid revisionsberättelsen respektive de finansiella rapporterna vid bedömning av en kund. Alfa kunde inte svara på frågan. Kappa svarar att så länge det inte finns några varningstecken används inte revisionsberättelsen alls. Däremot kan de använda den när något anmärkningsvärt händer, dock verkar detta sällsynt då deras svar är *”... finner vi indikationer som tyder på någonting anmärkningsvärt så har det hänt att vi även läst denna...”*. Zeta anser att de finansiella rapporterna är viktigast, medan Delta anser att båda påverkar kreditbedömningen men ingen är viktigare än den andra. De nämner även att revisionsberättelsen är mer betydelsefull vid köp av andra företag eller vid en allians med en affärspartner. Gamma svarar att de inte gör någon ytterligare kontroll än den information de får vid en kreditupplysning eller finns tillgänglig på publika källor som till exempel Emfas. Genom Betas svar kan vi anta att revisionsberättelsen inte är särskilt viktig överhuvudtaget för dem då de svarar *”Förutsätter att vårt kreditbevakningsföretag sköter denna biten. Vi själva läser dem inte alls.”*

6.2.2.3 Hur ser ni på ett fortsatt driftutlåtande?

Svaren på föregående fråga tyder på att informationen i revisionsberättelsen inte påverkar

leverantörer särskilt mycket. Detta bör innebära att en fortsatt driftnmärkning i sig inte påverkar ett företags beslut att göra affärer med ett företag som fått en anmärkning. Hur en sådan anmärkning påverkar ett affärsbeslut undersökte vi i nästa fråga. Vi frågade hur företaget ser på en fortsatt driftnmärkning i revisionsberättelsen. Alfa valde att inte besvara frågan. Beta och Gamma svarar likartat på denna fråga, de förlitar sig på kreditupplysningsföretag i stor utsträckning och använder sig alltså inte av revisionsberättelsen själva. Zeta svarar att vid tveksamheter har det ett samtal med kunden och gör bedömningar utifrån detta. Delta anser att en oren revisionsberättelse leder till svårigheter vid bedömningar då de anser att revisorns utlåtande görs med stor eftertanke. Kappa svarar i sin tur att de blir väldigt försiktiga om det finns en anmärkning, men i första hand används kreditbevakning för att signalera eventuella problem.

6.2.2.4 Påverkar ett fortsatt driftutlåtande er vilja att leverera till en kund?

En av våra frågor behandlar huruvida en fortsatt driftnmärkning påverkar viljan att leverera till en kund. Med tanke på svaren i föregående stycke blev svaren på denna fråga relativt korta då företagen inte använder en revisionsberättelse i någon stor utsträckning vid bedömning av en kund. Varken Beta, Gamma eller Zeta har något egentligt svar på frågan utan hänvisar till att de genomför en kreditupplysning och använder den som underlag. Alfa och Delta svarar att det påverkar beroende på kund, alltså att den personliga relationen och storleken påverkar bedömningen när en kund har en fortsatt driftnmärkning. Kappa ger även de ett likartat svar, de svarar att de eftersträvar personlig och god kontakt med sina kunder. Om Kappa anser att kunden inte vidtar några åtgärder blir konsekvensen kontant betalning. Samma sak gäller för nya kunder, har kunden en anmärkning tvingas de till kontant betalning, ibland avbryts affären. Av svaren på fråga tre och fyra verkar det som att en fortsatt driftnmärkning inte påverkar företag i särskilt stor utsträckning vid bedömning av kunder. Det är bara Kappa som faktiskt påpekar att en anmärkning kan leda till en utebliven leverans.

6.2.2.5 Finns det övriga faktorer som påverkar?

Den sista frågan vi ställde var huruvida det finns övriga faktorer som påverkar beslut om att leverera till en kund. Alfa svarar att betalningsanmärkningar har stor betydelse vid bedömningen. Beta anser att personliga relationer är en viktig parameter att ta hänsyn till vid bedömningen. Beta ger som exempel en långvarig kund där något kan ha påverkat resultatet under ett visst år och man får då väga in det totala samarbetet man har haft under

åren. Gamma svarar att utländska kunder alltid får betala i förväg då de har dåliga möjligheter att undersöka kreditvärdighet eller att vidta åtgärder vid utebliven betalning. De säger vidare att stora kunder behandlas annorlunda än mindre då dessa ofta får vara sena med betalningar, detta då Gamma erfarenhetsmässigt anser att de alltid får betalt i slutändan. De behandlar även vissa mindre företag på liknande sätt där de har en god relation till ägaren. För andra kunder som missköter betalningar eller kunder som inte har godkända kreditupplysningar kräver Gamma förtidsbetalningar. Delta svarar att garantier från andra företag som borgar för betalningar är en fördel för mindre och osäkra företag. Annars är det personlig bedömning för varje kund, där säljaren gör en individuell bedömning av risken. Trovärdiga kunder, tidigare relation till kunden och kundens allmänna rykte är aspekter som säljaren väger in i sin bedömning. Delta anser att obetalda fakturor är en del av affärsrisken och kalkylerar alltid för detta. Zeta svarar att de gör en helhetsbedömning där många olika faktorer spelar roll, men att ekonomin är den absolut viktigaste. Kappa svarar att de ägnar störst uppmärksamhet åt kundens nyckeltal, deras sätt att arbeta påminner om en bank där de använder riskklasser som bestämmer kundens ”kredit limits” efter betalningsförmåga. Vidare har de ett internt system som spärrar kunder med en obetald faktura att beställa mer varor. Kappa svarar vidare att *”det finns stor portion ödmjukhet och tålamod inför kunderna, men vi är tydliga och sätter gränser”*. Vilket tyder på att tidigare bra relationer med kunder är positivt om något problem skulle uppkomma.

Innan vi går in på själva analysen vill vi även nämna att Delta diskuterade andra faktorer än övriga företag. Delta nämnde att konjunkturen inte påverkar bedömningar på något sätt men att kunder kanske utvärderar leverantörer mer under en lågkonjunktur för att säkerställa framtida leveranser. Vidare ansåg Delta att en fortsatt driftnmärkning troligtvis påverkar företagens lånemöjligheter mer än deras möjlighet att få leveranser. Delta diskuterade även en skillnad mellan unga och äldre revisorer när det kommer till att göra ett utlåtande eller ej. Åsikten var att yngre generellt sett är bättre på att göra ett utlåtande då de är mer rättroende och följer regelverk mer ingående än äldre revisorer. De äldre revisorerna går mer på erfarenhet och kan på grund av en långvarig relation låta bli att göra ett utlåtande då revisorn inte vill förlora sin klient. Vidare ansåg Delta att revisorer generellt undviker att lämna mer information än vad som verkligen behövs, då fel information kan ge mer problem än att inte lämna någon information alls.

7. Analys och slutsats

I sjunde kapitlet genomförs analyser och slutsatser från de intervjuer med intressenter vi presenterat i kapitel sex samt slutsatser för vår statistiska undersökning. Slutsatser från intervjuerna av bankerna presenteras följt av leverantörerna. Vi presenterar sedan en diskussion angående huruvida den självuppfyllande profetian existerar eller inte. Slutsatserna från vår undersökning klargör huruvida externa faktorer samt konjunkturen påverkar antalet fortsatt driftnmärkningar för 2007 och 2009. Avslutningsvis ger vi förslag på fortsatt framtida forskning.

7.1 Analys och slutsats av intervjuer

7.1.1 Banker

Vår slutsats från intervjuerna är att bankernas uppfattningar är relativt likvärdiga även om det finns vissa avvikelser. Bank A och Bank C menar att det i stort sett är omöjligt för ett företag med en fortsatt driftnmärkning att bli ny kund hos dem. Bank B menar att möjligheten finns men noggrannare undersökningar krävs. Gemensamt för alla banker är att en fortsatt driftnmärkning ordentligt försvårar för företaget att erhålla krediter. Återbetalningsförmåga tillsammans med säkerheter och förtroende för kunden är det viktigaste för bankerna. Revisionsberättelsen är en del av det underlag bankerna tittar på när de gör sin helhetsbedömning av återbetalningsförmågan och det förtroende de har för kunden. En oren revisionsberättelse, oavsett om den har en fortsatt driftnmärkning eller ej försvårar ordentligt för ett företag om de önskar erhålla krediter. Vår uppfattning är att en fortsatt driftnmärkning gör det väldigt svårt, om inte omöjligt för ett företag att få banklån. Däremot kan en oren revisionsberättelse utan en fortsatt driftnmärkning leda till samma resultat. Då revisorn, i bankernas ögon, ska ha mycket på fötterna innan han utfärdar en oren revisionsberättelse är detta en stor varningsklocka. Naturligtvis finns det olika grad av orena revisionsberättelser. Oavsett om revisionsberättelsen innehåller en fortsatt driftnmärkning eller till exempel ”bolaget är i behov av ett likviditetstillskott” är vår syn att bankerna generellt menar att det är företagets ägare som ska tillskjuta detta likviditetstillskott, inte banken.

En fortsatt driftnmärkning stänger de flesta dörrar till möjlighet att erhålla krediter från banker men likaså gör en revisionsberättelse med andra anmärkningar. Därmed är det inte enbart uttrycket fortsatt drift som kan hindra ett företag från att få banklån. Att man har stora ekonomiska problem kan bankerna utläsa både ur en oren revisionsberättelse och ur övrig årsredovisning. De tar ogärna emot en ny kund som har en oren revisionsberättelse. En fortsatt driftnmärkning och en oren revisionsberättelse hos en kund, innebär högre risk

för banken. Därmed uppstår större svårigheter för företaget att få nya krediter och även att kostnaderna för befintliga lån kan öka.

7.1.2 Leverantörer

Av de erhållna svaren har vi fått intrycket att det viktigaste redskapet vid bedömning av en kund är kreditupplysning och inte revisionsberättelsen. Detta tyder på att en anmärkning i revisionsberättelsen i sig inte väger särskilt tungt vid en affärsbedömning, vilket innebär att inte heller en fortsatt driftnämning verkar påverka bedömningen. Vi anser dock att en fortsatt driftnämning indirekt kan visas i en kreditupplysning i form av dåliga finansiella nyckeltal. Till exempel säger Soliditet på sin webbsida att deras kreditratingsystem vid 90 procent av alla konkurser visar ett år i förväg att ett företag har problem (Soliditet, n.d). Den viktigaste faktorn som vi utläser från de givna svaren är att oproblematiske kreditupplysningar medför en affärsrelation, men också att de personliga relationerna samt kundens storlek påverkar i hög grad. Vi hittar inte några spår för att fortsatt driftnämning påverkar mer än något annat, med undantag för Kappa som svarade att ett utlåtande kan leda till att affären avbryts. Utifrån leverantörsperspektivet verkar därför den självuppfyllande profetian inte existera.

7.1.3 Existerar den självuppfyllande profetian?

En fortsatt driftnämning omöjliggör i princip för företaget att erhålla krediter från banken. Däremot är det långt ifrån säkert att företaget lyckats få lån även utan en fortsatt driftnämning då en anmärkning oftast är en följd av ekonomiska problem. De ekonomiska problemen kan finnas utan en fortsatt driftnämning och kan visa sig i övriga årsredovisningen och i en ören revisionsberättelse.

Av de företag som intervjuades var det bara ett som uttryckligen uttalade sig att en fortsatt driftnämning kan leda till att de väljer att inte leverera till en kund. Den främsta anledningen till att fler företag inte uttalade sig hur en anmärkning påverkar är för att de flesta främst använder någon slags kreditupplysning framför revisionsberättelsen och därför inte kommer i kontakt med en anmärkning.

Svaret på frågan blir därför både ja och nej, men med tyngdpunkt på nej. Banker undviker kunder med en anmärkning, men som vi nämnde görs anmärkningen ofta på grund av ekonomiska bekymmer vilka syns i de finansiella nyckeltalen. De flesta leverantörerna önskar oproblematiske kreditupplysningar och bra relationer med kunderna, båda verkar

påverka mer än en fortsatt driftnmärkning.

7.2 Slutsats av undersökning

7.2.1 Externa faktorer

I detta avsnitt kommer vi att presentera slutsatser kring hur revisorn påverkas av externa faktorer vad gäller utlåtanden angående den fortsatta driften.

7.2.1.1 Bransch

Den första av de externa faktorer som vi analyserade i kapitel 5 var huruvida ett företags branschtillhörighet påverkar risken att erhålla en fortsatt driftnmärkning. De uppställda hypoteserna för att undersöka detta var:

H_0 : Det finns inga skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar mellan branscher

H_1 : Det finns skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar mellan branscher

Då vi inte kunde använda χ^2 -metoden på tabell 3 och 5 kommer vår slutsats grunda sig i χ^2 -metoden som utfördes på tabell 4 och 6. Det kritiska värdet för dessa tabeller är 5,991 och χ^2_{obs} för tabell 4 beräknades till 3,35 och för tabell 6 beräknades det till 0,79. Dessa värden betyder att nollhypotesen ej kan förkastas för något av åren. Detta innebär att vi inte kan visa att branschtillhörigheten skulle påverka revisorn i dennes uttalande angående fortsatt drift varken i högkonjunktur eller lågkonjunktur. Det kan diskuteras huruvida detta är positivt eller ej. Fördelarna är att revisorer verkar behandla alla företag lika, även om de agerar på en mer känslig marknad. Nackdelen skulle kunna sägas vara densamma, att även om ett företag agerar på en känslig marknad påverkar inte detta risken att erhålla en fortsatt driftnmärkning.

Vi är medvetna om att det är svårt att dra en definitiv slutsats huruvida branschtillhörigheten påverkar då en omarbetning av tabellerna medförde att kategorin övrigt innehöll många olika branscher.

7.2.1.2 Storlek på revisionsbyrån

Storlek på revisionsbyrån var en annan extern faktor som undersöktes. För att visa huruvida det fanns skillnader i antal fortsatt driftutlåtanden mellan revisionsbyråerna ställdes följande hypoteser upp:

H_0 : Det finns inga skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar beroende på revisionsbyråns storlek

H_1 : Det finns skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar beroende på revisionsbyråns storlek

Som vi nämnde i kapitel fem kunde vi inte genomföra χ^2 -metoden på tabell 7, utan enbart på tabell 8. Detta innebär att slutsatsen enbart kommer bygga på siffror för 2009. χ^2_{obs} beräknades till 1,65 och det kritiska värdet för tabellen är 5,991. Detta innebär att nollhypotesen inte kunde förkastas och vi kan därmed inte påvisa att storleken på revisionsbyrån spelar roll vid fortsatt driftutlåanden. Då vi inte kan visa att det existerar en statistisk skillnad, verkar det som att revisionskvaliteten är på likartad nivå mellan firmorna vad det gäller fortsatt driftutlåanden. Denna slutsats gäller endast för 2009 då χ^2 -metoden inte kunde genomföras för 2007.

7.2.1.3 Storlek på klientföretag

Den sista externa faktorn vars påverkan undersöktes var huruvida klientens storlek har någon inverkan på fortsatt driftutlåanden. Vi ställde upp följande hypoteser för att kunna undersöka problematiken:

H_0 : Det finns inga skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar till följd av klientens storlek.

H_1 : Det finns skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar till följd av klientens storlek.

Tabell 10 och 12 visade på att det finns en skillnad i antal fortsatt driftutlåanden mellan de minsta företagen och de största företagen för åren 2007 respektive 2009. Tabellerna visar att det är färre antal av de största företagen som får ett utlåande, detta är motstridande till vad Hunt och Lulseged (2007) samt Reynolds och Francis (2000) kom fram till. Dessa kom i sina undersökningar fram till att större klienter behandlas mer strikt än mindre, vilket är motsats till vad vår undersökning tyder på. Däremot kunde vi inte analysera nämnda tabeller med χ^2 -metoden och vår skillnad kan därför inte bevisas.

Då vi inte kunde analysera tabell 10 och 12 med χ^2 -metoden tvingades vi att omarbete dessa så en analys kunde genomföras. Jämförelsen gjordes mellan företag med en omsättning på 0-2000' och >2000'. Resultatet återfinns i tabell 11 och 13. Tabellerna fick ett kritiskt värde på 3,841 och χ^2_{obs} beräknades till 0,80 för tabell 11 och 0,19 för tabell 13. Då de observerade χ^2 -värdena är mindre än det kritiska kan nollhypotesen ej förkastas och

vi kan därmed inte påvisa att klientens storlek påverkar fortsatt driftutlåtande. Detta innebär att vi inte kan påvisa att revisorns beslut att anmärka på ett företags fortsatta drift påverkas av företagets storlek. Detta tyder på att revisorn inte påverkas av klientens storlek.

7.2.1.4 Hur påverkas revisorn av externa faktorer?

Med ovanstående resultat kan vi besvara en av våra frågeställningar. Vi kan inte bevisa att varken bransch, revisionsbyråns storlek eller klientens storlek påverkar antalet fortsatt driftnmärkningar. Detta resultat gäller för alla externa faktorer förutom revisionsbyråns storlek i högkonjunktur, då tabell 7 inte gick att analysera med χ^2 -metoden. Svaret anser vi är positivt i den bemärkelse att revisorerna verkar vara oberoende när de beslutar om att utfärda ett utlåtande eller ej.

7.2.2 Konjunkturen

Vi har i vår analys presenterat den undersökning vi gjort och har med hjälp av χ^2 -metoden analyserat denna för att komma fram till en slutsats. Våra hypoteser var:

H_0 : Det finns inga skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar mellan hög- och lågkonjunktur.

H_1 : Det finns skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar mellan hög- och lågkonjunktur.

χ^2_{obs} beräknas till 1,88 och det kritiska värdet är 3,841. Då vi inte kan förkasta nollhypotesen är det heller ej möjligt att bevisa att det finns skillnader i antal fortsatt driftnmärkningar mellan hög- och lågkonjunktur. Vi kan alltså inte dra slutsatsen att konjunkturen skulle påverka antalet fortsatt driftnmärkningar. Trots att fortlevnadsprincipen har fått ett ökat fokus i kristider, konkurser ökar i en lågkonjunktur och de svårigheter som uppstår för revisorn att granska ett företag i kris finns det inget bevis för ett samband mellan ett ökat användande av fortsatt driftnmärkning och lågkonjunktur. Vi anser att detta är en intressant slutsats då vi inledningsvis hade en uppfattning av att revisorns användande av fortsatt drift ökar när risken för företagskonkurser ökar. I en osäker ekonomisk situation där risken för väsentliga osäkerhetsfaktorer ökar, såsom brist på råvaror och kapital, ökade kostnader för krediter eller förlust av viktiga marknader misstänkte vi att antalet fortsatt driftnmärkningar skulle öka. Vår undersökning visar att ingen sådan koppling kan göras.

7.3 Slutdiskussion

Vi kan, genom vår undersökning, inte bevisa att det finns något samband mellan konjunkturen och antalet fortsatt driftanmärkningar. Ingen koppling mellan antalet fortsatt driftanmärkningar beroende på bransch, storlek på klientföretaget eller vilken revisionsbyrå som utfärdat revisionsberättelsen kan heller ej göras. Huruvida den självuppfyllande profetian existerar eller ej finns det inget enkelt svar på. Intressenter påverkas, men i olika stor utsträckning. Våra intervjuer visar att banker använder revisionsberättelsen i mycket högre utsträckning än leverantörer. Den största faktorn för bankerna är huruvida revisionsberättelsen är ren eller inte. Leverantörerna förlitar sig i huvudsak på kreditupplysningar. Något vi funderat över är huruvida andelen utlåtanden samt rena revisionsberättelser är på en acceptabel nivå. Vi anser att 9,3 respektive 14,3 procent är en låg siffra då vi tittar på företag som gått i konkurs. Samtidigt är det 44,7 respektive 38,3 procent av företag som erhållit helt rena revisionsberättelser. Spontant anser vi att denna siffra är relativt hög, men frågan huruvida andelen rena revisionsberättelser är på en acceptabel nivå lämnar vi öppen.

7.4 Framtida forskning

Den första frågeställningen som skulle vara intressant att undersöka vore hur stor andel av alla företag vilka erhåller en anmärkning angående fortsatt drift som faktisk inleder en konkurs. En sådan undersökning skulle kunna ge ännu mer information huruvida den självuppfyllande profetian existerar.

Den andra frågeställningen är att genomföra en fördjupad undersökning med revisorer för att klargöra hur de ser på fortsatt driftutlåtanden. Därmed även huruvida de tror att ett utlåtande medför att företag inleder konkurs. Denna undersökning skulle vara möjlig att kombinera med ovanstående frågeställning.

Den sista frågeställningen som vore intressant som framtida forskning är hur avskaffandet av revisionsplikten påverkar fortsatt driftutlåtanden. Eventuellt kan företag välja att sluta använda sig av en revisor för att undvika en oren revisionsberättelse.

8. Referenslista

Böcker

- Artsberg, K. (2005). *Redovisningsteori -policy och -praxis* (2 uppl.). Malmö: Liber.
- Bryman, A., & Bell E. (2005). *Företagsekonomiska forskningsmetoder* (B. Nilsson övers.). Malmö: Liber (Originalarbete publicerat 2003).
- Cassel, F. (1996). *Den reviderade revisorsrollen: en oren berättelse*. Stockholm: Nerenius & Santérus.
- FAR. (2005). *Revision - En praktisk beskrivning*. Stockholm: FAR Förlag.
- Hayes, R., Dassen, R., Schilder, A., & Wallage, P. (2005). *Principles of auditing: an introduction to International Standards on Auditing* (2 uppl.). Essex: Pearson.
- Körner, S., & Wahlgren, L. (2006). *Statistisk dataanalys* (4 uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Körner, S. (2007). *Tabeller och formler för statistiska beräkningar* (2 uppl.) Lund: Studentlitteratur
- Schön, L. (2006). *Tankar om cykler – perspektiv på ekonomin, historien och framtiden*. Stockholm: SNS Förlag.
- Moberg, K. (2006). *Bolagsrevisorn* (3 uppl.). Stockholm: Nordstedts.
- Nobes, P., & Parker, R. (2010). *Comparative International Accounting* (11 uppl.). Essex: Pearson.

Elektroniska källor:

- Aktiespararna. (2009) *Superkonjunkturen – vart tog den vägen?* Hämtad (2011-05-10) från: <http://www.aktiespararna.se/ungaaktiesparare/Nyheter-och-artiklar/Superkonjunkturen--vart-tog-den-vagen/>
- Bolagsverket. (n.d). Hämtad (2011-05-10) från: http://bolagsverket.se/foretag/aktiebolag/andra_aktiebolag/andra_revisor/avskaffa_revisionsplikten/andra_foretagsformer_valja_inte_revisor/
- Creative Research. Hämtad (2011-01-26) från: <http://www.surveysystem.com/sample-size-formula.htm>
- Epecon AB:s hemsida hämtad (2011-05-01) från: <http://www.epecon.se/>
- Grossistkatalogen. Hämtad (2011-04-08) från: <http://www.grossistkatalogen.se/>
- Haglöfs Scandinavia AB:s hemsida hämtad(2011-05-01) från: <http://www.matkompaniet.se/sv/om-matkompaniet/>
- Hugo Tillquist AB:s hemsida hämtad (2011-05-01) från: <http://www.tillquist.com/foretaget>
- IFAC. (2010) *2010 Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants*. Hämtad (2011-02-17). Tillgänglig på: <http://web.ifac.org/publications/international-ethics-standards-board-for-accountants/code-of-ethics>
- ISA-Volymen. (2009). Ordlista. Hämtad (2011-05-11) från: <http://www.farkomplett.se.ludwig.lub.lu.se/foIng-customer/document.do?idPath=RTN65539@@RTN65542@@RTN0000906F@@TN00009072>

- Larsson, F. (2008-10-21). Vad är finanskrisen? *Ekonomifakta*. Hämtad 2011-04-19, från: <http://www.ekonomifakta.se/sv/Artiklar/2008/Oktober/Vad-ar-finanskrisen/>
- Larsson, F. (2009-03-26). Finanspolitik i kristider. *Ekonomifakta*. Hämtad 2011-04-19, från: <http://www.ekonomifakta.se/sv/Artiklar/2009/Mars/Finanspolitik-i-kristider/?awc=>
- Retriever Bolagsinfo. Tillgänglig via Libguides
- Servera R&S AB:s hemsida hämtad (2011-05-01) från: <http://www.servera.se/om-servera/>
- Skånemejerier ekonomisk förenings hemsida hämtad (2011-05-01) från: <http://www.skånemejerier.se/sv/Om-Skånemejerier/Visioner/Var-filosofi/>
- Soliditet. (n.d). AAA. Hämtad (2011-05-05) från: http://www.soliditet.se/Pages/AAAPage_151.aspx
- Statistiska centralbyrån. (2011). *Aktuell statistik ur Företagsregistret*. Hämtad (2011-02-18) från: http://www.scb.se/Pages/List_259330.aspx
- Tillväxtanalys. (2010). *Konkurser december 2010*. Hämtad (2011-01-24). Tillgänglig på: http://www.tillvaxtanalys.se/sv/statistik/konkurser/2010/december_2010/
- Tillväxtanalys.(n.d) *Företagskonkurser - efter juridisk form och år*. Hämtad (2011-01-24). Tillgänglig på: <http://statistikportalen.tillvaxtanalys.se/>
- UC, *Namn och organisationsnummer på företag som inlett konkurs 2007 och 2009*, databas (erhållen 2011-02-14)

Fackpress

- Adrian, H., & Torén, M. (2006). Fortsatt drift – ytterligare reflektioner. (Elektronisk version). *Balans nr 3*. Hämtad från: <http://www.farkomplett.se/foIng-customer/document.do?idPath=RTN65539@@RTN65542@@RTN75232@@RTN75260@@RTN0006621@@TN0000663B@@N65557>
- Bäckström, A., & Forsell, J. (2008). Finanskrisen – orsak och risk för svenska företag. (Elektronisk version). *Balans nr 11*. Hämtad från: <http://www.farkomplett.se/foIng-customer/document.do?idPath=RTN65539@@RTN65542@@RTN75232@@RTN75234@@RTN00037CC@@TN000037DC@@N65552>
- Karlsson, R. (1992). Hur tolkar användarna revisionsberättelsen? (Elektronisk version). *Balans nr 10*. Hämtad från: <http://www.farkomplett.se.ludwig.lub.lu.se/foIng-customer/document.do?idPath=RTN65539@@RTN65542@@RTN75232@@RTN75568@@RTN000720D@@TN00007212>
- Mårder, G. (2011). Debatt: Revisionen måste utvecklas för att behålla sitt värde (Elektronisk version). *Balans nr 4*. Hämtad från: <http://www.farkomplett.se.ludwig.lub.lu.se/foIng-customer/document.do?idPath=RTN65539@@RTN65542@@RTN75232@@RTN00009729@@RTN00009E01@@TN00009E1B>
- Noteringar: Kärvt klimat sätter "fortsatt drift" i fokus. (2010). (Elektronisk version). *Balans nr 2*. Hämtad från: <http://www.farkomplett.se.ludwig.lub.lu.se/foIng-customer/document.do?idPath=RTN65539@@RTN65542@@RTN75232@@RTN00005F7B@@RTN00006258@@TN00006268@@N65552>

Precht, E. (2007). Ett samtal: Revisorn är samhällsbyggare (Elektronisk version). *Balans nr 1*. Hämtad från: <http://www.farkomplett.se/ludwig.lub.lu.se/folng-customer/document.do?idPath=RTN65539@@RTN65542@@RTN75232@@RTN75238@@RTN0006476@@TN0000648B>

Rainer, C. (2008). Debatt: Processer mot revisorn i finanskrisens spår? (Elektronisk version). *Balans nr 11*. Hämtad från: <http://www.farkomplett.se/folng-customer/document.do?idPath=RTN65539@@RTN65542@@RTN75232@@RTN75234@@RTN00037CC@@TN000037DF>

Muntliga källor:

Björk, J. SEB, intervju, 2011-05-05

Gustafsson, C-H. Hugo Tillquist AB, intervju, 2011-04-08

Icke namngiven, Haglöfs Scandinavia AB, intervju, 2011-05-05

Iredahl, L, FAR, mailkonversation, 2011-03-18

Larsson, H. Nordea, intervju, 2011-04-19

Ljungdahl, M. Skånemejerier, intervju, 2011-04-20

Lundin, N. Skånemejerier, intervju, 2011-04-20

Persson, T. Epecon AB, intervju, 2011-04-11

Reftberger, J. Servera R&S AB, intervju, 2011-04-28

Stålberg, T. Matkompaniet AB, intervju, 2011-04-28

Åkesson, J. Sparbanken Öresund, intervju, 2011-04-01

Normgivning och lagar

Aktiebolagslagen (2005:551)

FAR. (2010). Samlingsvolym 2010 revision. Stockholm: FAR SRS Förlag

Redovisningsrådet. (2001). RR 22 utformning av finansiella rapporter. *Bokföringsnämnden*. Hämtad (2011-02-16) från: <http://www.bfn.se/redovisning/RADET/RR/RR22.pdf>

Revisorslag (2001:883)

Årsredovisningslag (1995:1554)

Vetenskapliga artiklar

Anderson, B., Maletta, M., & Wright, A. (1998). Perceptions of Auditor Responsibility: Views of the Judiciary and the profession. *International Journal of Auditing*, 2, 215-232.

Arnold, V., Collier, P, A., Leech, S, A., & Sutton, S, G. (2001). The impact of political pressure on novice decision makers: are auditors qualified to make going concern judgements? *Critical Perspectives on Accounting*, 12, 323-338.

Bessell, M., Anandarajan, A., & Umar, A. (2003), Information content, audit reports and going concern: an Australian study, *Accounting and Finance*, 47, (2), 261-82.

- Bhimani, A., Gulamhussen, M, A., & Lopes, S. (2009). The effectiveness of the auditor's going-concern evaluation as an external governance mechanism: Evidence from loan defaults. *The International Journal of Accounting*, 44, 239-255.
- Carey, P. J., Geiger, M. A., & O'Connell, B. T. (2008). Costs associated with going-concern-modified audit opinions: an analysis of the Australian audit market. *ABACUS*, 1, 61-81.
- Citron, D. B., & Taffler, R. J. (1992). The Audit Report under Going Concern Uncertainties: An Empirical Analysis. *Accounting and Business Research*, 22, 337-345
- Citron, D. B., & Taffler, R. J. (2001). Ethical Behavior in the U.K. Audit Profession: The Case of the Self-Fulfilling Prophecy Under Going-Concern Uncertainties. *Journal of Business Ethics*, 29 (4), 353-363
- Citron, D. B., Taffler, R. J., & Jinn-Yang, U. (2008). Delays in reporting price-sensitive information: the case of going concern. *Journal of Accounting & Public Policy*, 27, 19-37.
- Constantinides, S. (2002). Auditors', bankers' and insolvency practitioners' "going-concern" opinion logit model. *Managerial Auditing Journal*, 17, (8), 487-501.
- Dopuch, N., Holthausen, R., & Leftwich, R. (1986). Abnormal stock returns associated with media disclosures of "subject to" qualified audit opinions. *Journal of Accounting and Economics*, 8, 93-117.
- Fassin, Y. (2009). The Stakeholder Model Refined. *Journal of Business Ethics*, 84, (1), 113-135.
- Fremgen, J.M. (1968) The Going Concern Assumption: A critical Appraisal. *The Accounting Review*, 43, (4), 649-656.
- Haron, H., Hartadi, B., Ansari, M., & Ismail, I. (2009). Factors influencing auditors going concern opinion. *Asian Academy of Management Journal*, 14, (1), 1-19.
- Herbohn, K., Rangunathan, V., & Garsden, R. (2007). The horse has bolted: revisiting the market reaction to going concern modifications of audit reports. *Accounting and Finance*, 47, 473-493.
- Hunt, A.K., & Lulseged, A. (2007). Client importance and non-Big 5 auditor's reporting decisions. *Journal of Accounting and Public Policy*, 26, 212-248.
- Kida, T. (1980). An Investigation into Auditors' Continuity and Related Qualification Judgments. *Journal of Accounting Research*, 18, (2), 506-523.
- Nogler, G. E. (2004). Long-term effects of the going concern opinion. *Managerial Auditing Journal*, 19, (5), 681-688.
- Nogler, G. E. (2008). Going Concern Modifications, CPA Firm Size, and the Enron Effect. *Managerial Auditing Journal*, 23, (1), 51-67.
- O'Reilly, D. M. (2010). Do investors perceive the going-concern opinion as useful for pricing stocks? *Managerial Auditing Journal*, 25, (1), 4-16.
- Reynolds, J. K., & Francis, J. R. (2000). Does size matter? The influence of large clients on office-level auditor reporting decisions. *Journal of Accounting and Economics*, 30 (3), 375-400
- Ruiz-Barabadillo, E., Gómez-Aguilar, N., De Fuentes-Barberá, C., & García-Benau, M. (2004). Audit quality and the going concern decision-making process: Spanish evidence. *European Accounting Review*, 13, (4), 597-620.

- Taffler, R.J., Lu, J., & Kausar, A. (2004). In denial? Stock market underreaction to going-concern audit report disclosures. *Journal of Accounting and Economics*, 38, 263-296
- Tucker, R. R., Matsumura, E. M., & Subramanyam, K. R. (2003). Going-concern judgements: An experimental test of the self fulfilling prophecy and forecast accuracy. *Journal of Accounting and Public Policy*, 22, 401-432.
- Vanstraelen, A. (1999). The Auditor's Going Concern Opinion Decision: A pilot study. *International Journal of Auditing*, 3, 41-57.

9. Appendix

9.1 Bilaga 1: Frågor till banker

När vi talar om ny kund menar vi företag som ansöker om att låna kapital hos er.

Vad tittar ni främst på när ni tar er an en ny kund?

Hur stor roll spelar revisionsberättelsen för ert beslut att ta er an en ny kund? Jämför med t.ex. resultat- balansräkning, förvaltningsberättelse och olika nyckeltal.

Hur ser ni på en fortsatt driftnmärkning i revisionsberättelsen?

I hur stor grad påverkar en fortsatt driftnmärkning ert beslut att ta er an en ny kund och förändrar en anmärkning er syn på ert samarbete med en befintlig kund?

Finns det övriga faktorer som påverkar ert beslut att ta er an en ny kund (t.ex. bransch, storlek på företaget, vilken revisionsbyrå som utfärdat revisionsberättelsen, personliga relationer)

9.2 Bilaga 2: Frågor till leverantörer

Gör ni någon bakgrundskoll på nya och befintliga kunders ekonomiska situation?

Hur stor vikt läggs vid revisionsberättelsen respektive de finansiella rapporterna?

Hur ser ni på en fortsatt driftnmärkning i revisionsberättelsen hos en kund?

Hur påverkar en fortsatt driftnmärkning i revisionsberättelsen er vilja att leverera till en kund?

Finns det övriga faktorer som påverkar ert beslut att leverera till en kund (t.ex. bransch, storlek på företaget, vilken revisionsbyrå som utfärdat revisionsberättelsen, personliga relationer)

Självuppfyllande profetia – existerar den?

Enron, HQ-Bank och World Com är bara några exempel på när myndigheter, kreditgivare, leverantörer och allmänheten ansett att revisorerna misslyckats. Många frågar sig var revisorn är. Att uttrycka oro över den framtida lönsamheten eller anmärka på den fortsatta driften hos en klient har under lång tid varit ett stort och omtvistat problem för revisorer.

En anmärkning angående den fortsatta driften kan enligt vissa få negativa konsekvenser för ett företag, till exempel menar man att kreditgivarna blir mindre benägna att lämna krediter till ett företag som fått en anmärkning. Mats Olsson, auktoriserad revisor, anser inte att endast ett utlåtande i revisionsberättelsen skulle vara det avgörande utan även att förvaltningsberättelsen har stor betydelse. Utöver kreditgivarna påverkas även kunder, leverantörer och anställda av att ett företag har problem med den framtida verksamheten. En anmärkning angående den fortsatta driften kan bidra till mer ansträngda relationer mellan företaget och dess intressenter, vilket i sin tur ökar risken för konkurs, den så kallade självuppfyllande profetian. Inom revisionsforskningen har man försökt klargöra huruvida den självuppfyllande profetian existerar, utan övertygande resultat. Vi vill frambringa lite klarhet kring den problematik som finns angående den självuppfyllande profetian.

Det finns delade uppfattningar om hur en fortsatt driftnämning påverkar ett företag. En anmärkning signalerar en negativ bild av företagets framtida

lönsamhet. Om den självuppfyllande profetian existerar leder uttalandet i revisionsberättelsen till större risk för konkurs men det finns också risk för att klienten väljer att byta revisor. Empiriska undersökningar har gjorts angående den självuppfyllande profetian men bevisen för om den existerar eller inte är ofullständiga och inte övertygande. Däremot har studier som genomförts i USA och Australien haft likartade resultat och de visade tecken på att risken för att klienten byter revisor är högre efter en fortsatt driftnämning. Att klienten lättare skulle gå i konkurs finns det däremot motstridiga bevis för.

Vi har genomfört intervjuer med banker och leverantörer för att få intressenternas perspektiv på en fortsatt driftnämning i revisionsberättelsen. De slutsatser som kan göras är att en fortsatt driftnämning i princip omöjliggör för ett företag att erhålla krediter från banker. Däremot är det långt ifrån säkert att företaget lyckats få lån utan en fortsatt driftnämning då en anmärkning oftast är en följd av ekonomiska problem som visar sig i övriga årsredovisningen. Även en ören revisionsberättelse utan en fortsatt driftnämning skapar problem för företag i behov av nya krediter.

Av leverantörerna fick vi intrycket att det viktigaste redskapet vid bedömning av en kund är en kreditupplysning och inte revisionsberättelsen. Av de leverantörer som intervjuades var det bara en som uttryckligen uttalade sig att en fortsatt driftnämning leder till att de kan välja att inte leverera till en kund. Den främsta anledningen till att fler

företag inte uttalade sig angående hur en anmärkning påverkar är för att de flesta främst använder någon form av kreditupplysning.

Självuppfyllande profetia – existerar den? Både ja och nej, men med större vikt vid nej. Banker undviker kunder med en anmärkning, men som vi tidigare nämnt görs anmärkningen på grund av ekonomiska bekymmer vilket även syns i övriga årsredovisningen, finansiella nyckeltalen och en oren revisionsberättelse. De flesta leverantörerna önskar oproblematiska kreditupplysningar och bra relationer med kunderna, båda verkar ha en större inverkan än en fortsatt driftanmärkning.

Text: Tove Kortelainen, Anders Mattsson